

Ideologiniai dabarties krizi pagrindai ir katalikiškoji pasaul ži ra Stasys Šalkauskis

Krizin s ideologijos supratimas.

I. IDEOLOGINIAI DABARTIES KRIZI PAGRINDAI.

1. *Kult rin dvasin kriz* : a) antropocentrinis humanizmas, kaip šitos kriz s pagrindas; b) individualizmas, scientizmas ir reliatyvizmas, kaip krizinio išsivystymo tarpiniai; c) antropocentrinio humanizmo išsigimimas savo priešgynyb (brutalus zoologizmas); d) unitarin s, totalitarin s ir autoritatyvin s tendencijos, kaip kontrrevoliucijos žym s.

2. *Visuomenin politin kriz* : a) liberalizmas, kaip šitos kriz s pagrindas; b) demokratizmas, radikalizmas, etatizmas ir socializmas, kaip krizinio išsivystymo tarpiniai; c) liberalin s demokratijos išsigimimas savo priešgynyb (bolševik diktat ra); d) fašistin ir nacionalsocialistin diktat ra, kaip kontrrevoliucijos apraiškos.

3. *Socialin ekonomin kriz* : a) principinis ekonomizmas, kaip šitos kriz s pagrindas; b) kapitalizmas, industrializmas ir mašinizmas, kaip krizinio išsivystymo tarpiniai; c) kapitalizmo išsigimimas savo priešgynyb (socializmas, komunizmas); d) nacionalistinis solidarizmas ir etatistinis korporatizmas, kaip kontrrevoliucijos apraiškos.

4. Intelektualin ir moralin anarchija, kaip moderniojo žmogaus drama.

II. KATALIKIŠKOJI PASAUL ŽI RA DABARTIES KRIZI AKIVAIZDOJE.

1. *Integralinis katalikiškiosios pasaul ži ros pob dis*: a) katalikiškiosios pasaul ži - ros supratimas; b) visuotinis ir sintetinis jos pob dis; c) coincidentia oppositorum (priešyb i sutapimas) katalikiškojoje pasaul ži roje; d) tvirt , trunkan i per amžius id j vyravimas katalikiškojoje pasaul ži roje.

2. *Teigiamosios christianizmo id jos, sudaran ios antidotum prieš krizines ideolo- gijas*: a) žmogus, kaip organiškoji teocentrin s visumos dalis; b) nelygstamoji žmogiš- kosios asmenyb s vert , žmogiškiosios prigimties netobulumas ir žmogaus laisv apsi- spr sti pagal savo s žin ; c) organin visuomen s ir valstyb s santvarka, atitinkanti žmogaus prigimti; d) žmogus, kaip materialinio pasaulio valdytojas pagal dieviškuo- sius statymus.

3. *Didelis katalikiškiosios pasaul ži ros paj gumas ir ideologinis katalik silpnu- mas*: a) pastovus, bet visada gyvas, amžinas, bet nuolat atsinaujin s christianizmas, kaip esmiškas katalikiškiosios pasaul ži ros branduolys; b) dvasiniu lobynu pasitur - jimo pavojai; c) ideologinis katalik nerangumas moderni j krizini ideologij aki- vaizdoje; d) konservatyvinis katalik palinkimas istorines lytis palaikyti nelygstamo- siomis tiesos išraiškomis.

4. Prideramas katalik nusistatymas dabarties krizi atžvilgiu: a) pareiga pažinti vis ties ir j visur nelygstamai palaikyti; b) pareiga atsipalaiduoti nuo ekskluzyvisti- ni savo vietas ir laiko prietar ; c) reikalas daryti skirtum tarp amžin ties ir laikini j pasireišimo ly i žmogiškojoje visuomen je; d) reikalas integruoti vi naša-

liškas modernni sias (revoliucijos ir kontrrevoliucijos) id jas katalikiškojoje sintez je ir apsaugoti tuo b du laim tas ir apvalytas dvasines vertybes nuo išsigimimo kriziniame išsivystyme.

Katalikiškosios pasaul ži ros aktualizavimo problema¹.

Krizin s ideologijos supratimas

Niekam negali b ti abejotina, kad mes gyvename nepaprast krizi laikais. M s pasaulis yra sukr stas iki pat pagrind . Mes gyvename nuolatinio nerimo nuotaikoje. Tai yra l žtv s nuotaika, kuri sudaro gilaus persilaužimo vyksmas. Šitas gilus persilaužimo vyksmas ir yra ne kas kita, kaip m s dabar gyvenamoji kriz .

Akademiškai tariant, kriz ir yra intensyviai pergyvenamas visuomeniniame gyvenime persilaužimo vyksmas, kil s iš skaudaus patyrimo, kad senosios gyvenimo lytys d l savo netobulumo neatitinka dabarties reikavim . Šita prasme galima kalb ti vis pirma apie kult rin dvasin kriz , apie visuomenin politin ir apie socialin ekonomin kriz . Tai yra ryškiausi krizi tipai žmonijos istorijoje, kurie dargi visi sykiu labai stipriai jau iami m s gyvenamuuju momentu.

Dabarties kriz s, be abejo, turi daugyb priežas i , bet šiaip ar taip visos jos gali b ti suvestos prie paties žmogaus, nes jis gal gale yra savo likimo sprend jas. Pastaroji tiesa skamba banaliai, o vis d lto ji, kaip ir daugelis papras iausi ties , gali b ti sykiu palaikyta ir nereikšmingu teigimu ir paradoksu. Šiaip ar taip žmogus, su savo palinkusia blog prigimtimi, su savo protu, lengvai paklystan iu, ir su savo valia, dažnai neištikima objektyviniam g riui, yra pagrindin tolimesn priežastis visoms kriz ms, kurias jis patenka.

Deja, krizi kamuojamas žmogus dažniausiai apie tai pamiršta ir si-vaizduoja kriz , kaip iš kaž kur atsitiktinai atsiradusi blogyb , j taip neužtarnautai kankinan i . Jam retai kada ateina galvon, kad tikriausias iš jimas iš kriz s yra gera sav s reforma. Tokia reforma tur t vis pirma paliesti princip ir b do sritis. Šiuo atveju palieku nuošaliai b do klausim , apsiribodamas princip klausimu, kiek jis yra susij s su dabarties krizi problema.

Žmogaus gyvenimo kriz visados turi tam tikr pagrind id j srityje, b tent, ta prasme, kad šita kriz remiasi tam tikru klaidingu išvykstamuuju principu. Krizin , galima b t pasakyti, yra ideologija, kurios pagrinde

¹ Iš suteikto ia turinio galima matyti, kad referate pajudinta labai daug problem , kurios vieno referato ribose ne tik negali b ti išspr stos, bet ir tinkamai nusakytos. Šita prasme tema pasirod neveikiama vieno referato ribose. Šiam reikalui b t reikalinga parašyti platokas veikalas, kuriame b t galimas dokumentuotas problem statymas ir sprendimas. Tokiam veikalui referatas užbr žia plan ir sisteminio sprendimo b d . Jame pa iame tesuteikiami vien bendriausieji temos išvystymo apmatai.

gl di išvykstamoji klaida, turinti fatalios reikšmės gyvenimo išsivystymui.

Tipišku krizinės ideologijos pavyzdžiu galėtumėte šitokis dialektinis samprotavimas, Dostojevskio padėtas užuomazgos pagrindu roman „Broliai Karamazovai“: „Jei nėra Dievo, nėra nemarumo; jei nėra nemarumo, viskas leista“. Pakanka paneigti Dievą ir padaryti iš to nuosekli praktinį išvadą, kad gyvenime susidarytų visa eilė katastrofini krizi. Dostojevskis su genialia dialektika rodo savo romane nusakytosios krizinės ideologijos katastrofiškumą. Inteligentas Ivanas Karamazovas sirgo ir žaidė skepticizmu, o lekajiškos sielos virš jas Smerdiakovas padarė iš jo skepticistinės ideologijos praktinį išvadą. Iš čia išsivysto visa eilė katastrofų. Smerdiakovas užmušė seną Karamazovą, tikriausiai savo tėvą ir, sūžinįs graužimams kamuojamas, pasikorė. Ivanas Karamazovas, laikydamas save intelektualiniu savo tėvo mirties kaltininku, suserga nervų sukrikimu. Dimitrijus Karamazovas, brutaliai kovojęs su tėvu, nuteisiamas sunkiesiems darbams, kaip tariamasis savo tėvo užmušėjas. Krizinė ideologija pagimdė visą eilę katastrofų, bet niekam neatnešė laimės, nes toks yra neišvengiamas kiekvienos krizinės ideologijos likimas.

Gal niekas su tokia jėga nėra rašęs apie klaidingą principų katastrofiškumą, kaip Ernestas Hello, nuo kurio mirties šiais metais² sukanka 50 metų. Tai, ką Dostojevskis pavaizduoja genialiu romanu, Hello pagrindžia principaliai. Bus ne pro šalį ir nagrinėjamosios temos atžvilgiu ir minimo šiais metais rašytojo atžvilgiu pasemti iš jo keletas minčių.

„Voltaire'as, sako Hello, tik josi su mojingai juokavęs. Tuo tarpu jis ruošė 1793 metus. Tarp savo juoko ir ašarų, kurios netrukus pasruvo, jis ne žvelgė jokio ryšio. Jis intelektualiai kirsdavo galvas, o giliotinos peilis netrukus turėjo jas kirsti kitokiu būdu. Jis šaipėsi iš altoriaus, nepastebėdamas, kad sykiu ardė bažnyčias, rūmus ir šiaip namus. Jis nenusimanė apie žemės drebėjimą, kurį pats ruošė“ (Le Siècle, Paris 1913, 216 p.)

Hello aiškiai pastebi ir griežtai teigia priežastingą ryšį tarp atskirų stygų idėjų ir praktinio mini nusistatymo: „Žmonims, kurių nieko nežino ir kuri vis pirma nepažįsta metafizikos, yra nustatoma metafizinis klaidomis nedidelio skaičiaus žmoniai, kurių jiniai net nepažįsta... Principai, o ne kas kita, veda pasaulį, šiam nežinant kieno jis yra vedamas. — Lengviausias religinis neigimas persikeičia baisiausias materialines katastrofas“ (T. p. 217—218 p.).

Nebijodamas, kaip paprastai, paradoksaliai teigė, Hello net pareiškė kitoje vietoje, kad „juo aukštesnis yra tiesos, tuo gilesnis yra veiksmų žmonijos gelmė“ (T. p. 107 p.), nes „juo tiesa yra pradiškesnė, tuo jiniai yra praktiškesnė, juo ji yra esmiškesnė, tuo jiniai yra naudingesnė vyki akivaizdoje. Ir juo vykiausi yra baimesni, tuo reikalingesnis yra atsišauki-

² Rašyta 1935 m., kuriais turėjo vykti Kat. Mok. Suvažiavimas. St. Š.

mas esmiškiausias, aukščiausias ir transcendentiausias tiesas“ (T. p. 108—109 p.).

Kadangi krizės yra priežastingai susijusios su teisingu principu paneigimu ir todėl turi savo ideologinį pagrindą, krizė laikais ypatingai svarbu padaryti principo reviziją. Hello pabrėžia šitą svarbą su visu griežtumu: „Krizės momentais, sako jisai, tai, kas yra svarbiausio ir, drąstu sakyti, skubiausio, yra dar kartą pakilti prie principo, juos išdėstyti, juos apreiškinti, nes jie taip giliai yra pamiršti, kad kiekvieną kartą, kai apie juos yra kalbama, kad ir kaip jie būtų seni, kad ir būtų jie amžini, iš tikrųjų jie yra apreiškiami“ (T. p. 105 p.).

Pagaliau, dar viena Hello idėja tuo pačiu klausimu: „Amžnieji principai, pirmapradiškosios tiesos, sako, jisai, yra aukščiausia aktualybė krizei ir pavojūs momentais. Jie pasituri išganymo paslaptimi. Išsigelbėjimas yra tenai, ne kitur“ (T. p. 106 p.).

Mūsų gyvenamą krizę akivaizdoje mano referato uždavinys yra susekti, kokios išvykstamosios klaidos glūdi ideologiniame šitą krizę pagrindė, ir kokios tiesos turėtų būti padėtos mūsų gyvenimo pagrindą, norint laimingai išeiti iš katastrofiško būvio, kuriame yra atsiras dabartinis mūsų pasaulis.

I. IDEOLOGINIAI DABARTIES KRIZĖS PAGRINDAI

1. Kultūrinis dvasinis krizė

Naują laiką pasaulis, kuris dabar gyvena visais atžvilgiais labai gilią krizę, yra nešąs civilizacijos, susidariusios žymioje dalyje opozicijoje teocentrinei vidurinei amžiai pasauliui. Iš vienos pusės šita civilizacija, arba net, tikriausiai pasakius, europiškoji kultūra pradžioje yra augusi christianizmo prieglobstyje. Jos universalumas, kurybiškumas, humaniškumas aiškiai remiasi christianizmo dvasia. Bet iš kitos pusės naujausiais laikais europiškoji kultūra nuėjo linkme, priešinga tai, kuria ji krikščioniškasis pasaulis viduriniais amžiais.

Viduriniai amžiai sudarė teocentrinį pasaulį, kuriame vyravo dvasiniai religiniai interesai. Žmogaus gyvenime buvo tada išlaikoma priderama hierarchija; materialiniai reikalai buvo palenkiami kultūriniais, kultūriniai — religiniams. Žmogus turėjo prideramą sau vietą plačiojoje visumos sintezėje, kurioje Dievas buvo centru ir viršūne. Vienybės jausmas, sintezės genijus ir linkmę pilnatvę charakterizavo šitą teocentiškai nusistatytą žmogų.

Bet sykiu viduriniai amžiai turėjo savo ypatybę ir paklydimą. Nors viduriniais amžiais nebuvo viešpatavusi teokratija tikra to žodžio prasme, vis dėlto teocentiškas jos nusistatymas dažnai buvo pravedamas su prievartos

pagalba tokiuose dalykuose, kur prievarta nieku b du negali b ti pateisinti. Kai kurie kryžiaus karai, b tent, ofenzyviniai, ir inkvizicija gali ia b ti visai pakankami pavyzdžiai vidurini amži paklydimams. Žinoma, j buvo ir daugiau, bet ir šit nusid jim prieš žmogaus laisv s ir s žin s gerbim , kuris gl di pa iame krikš ioniškosios etikos pagrinde, b t užtek protesto reakcijai iššaukti.

a. Antropocentrinis humanizmas, kaip šitos kriz s pagrindas. — Tokia reakcija iš tikro at jo renesanso humanizmui, kai šis po savo grynai klasikinio laikotarpio nu jo antropocentrine linkme. Kiekvienai reakcijai yra charakteringa tai, kad ji nepasitenkina tik tuo, kas buvo neigiamo ir tod l šalintino, bet sykiu puola bei griauja ir tai, kas buvo teigiamo ir saugotino. Antropocentrinis humanizmas nepasitenkino tod l puolimu tik vidurini amži neigiamybi , bet suskato griauti ir tuos pamatus, ant kuri buvo pastatyti vidurini amži r mai.

Sykiu su antropocentrinio humanizmo sigal jimu pasaulyje yra vykusi labai reikšminga kult rin dvasin revoliucija, kuri iš tikr j tapo pradžia vis revoliucij , kurios tik yra vykusios naujaisiais amžiais. Ta revoliucija savo pagrinde buvo religinio pob džio ta prasme, kad ji, atpl šdama žmog nuo religinio centro, kuriam žmogus buvo palenktas per visus vidurinius amžius (N. Berdiajevo posakis), nustat žmog tam tikru b du Diev .

Gonzague de Reynold'as savo kapitaliniame veikle „L'Europe tragique“ šitaip charakterizuoja t reikšming revoliucij : „Visa tai sudaro revoliucij , gal b t, vis giliausi , koki kad paž sta pasaulis nuo christia nizmo laik ; revoliucij , kuri yra išsipl tusi visas srilis, nuo filosofin s spekuliacijos — iki m s kiekvieno intyminio ir kasdieninio gyvenimo; revoliucij , kuri prad ta renesanso laiku protuose, 1789 metais — vykiuose, ir kuri atsibaigia rus revoliucija ir ekonomine krize; — revoliucij , kuri yra dabar tapusi visos modernin s civilizacijos krize; — revoliucij , kuri yra atpalaidavusi žmog nuo dvasinio jo centro, kad padaryt iš jo — individo ar kolektyvo — gyvenimo ir pasaulio centr . Tai viena ir vienintel Revoliucija“ (L'Europe tragique, Paris 1934. 8 p.). Ir iš tikro naujieji laikai ir modernusis pasaulis iš esm s težino vien vien revoliucij , kuri prasi d jo renesanso laikais antropocentrinio humanizmo pavidalu ir renka savo gaus derli m s laikais dabarties kriz se.

G. de Reynold'as net motyvuoja renesansinio humanizmo s ryš su m s laikais šiuo konstatavimu: „Pakanka išvykstamajame punkte susidaryti vertybi gradacijoje klaidingai koncepcijai apie žmog ir gyvenim , kad atvykstamajame punkte sugri t visa civilizacija“ (T. p. 12 p. Mano pabraukta. — St. Š.). T pat teigia ir N. Berdiajevas šiais žodžiais: „Dabartin s kult ros kriz yra prasid jusi jau seniai. Didieji jos pradininkai tai jaut . Karai, revoliucijos, išviršin s katastrofos t ra vien apreišk aikšt n išvidin civilizacijos kriz “ (Un nouveau Moyen Age, Paris. 145 p.).

b. Individualizmas, scientizmas ir reliatyvizmas, kaipo krizinio išsivystymo tarpiniai. — Kiekvienas ideologinis pradas turi žmonijos gyvenime sau tinkam išsivystymo linkm, kuri priveda anksčiau ar vliau su neišvengiamu btinumu prie tiesiogini ar netiesiogini konsekvencij ne tik teorin je, bet ir praktin je srityje. Svarbu tad vis pirma susekti išsivystymo linkm, kuri gavo antropocentrinis humanizmas kult rin je dvasin je srityje.

Paneigimas teocentrinio principo, pagal kur orientavosi viduriniai amžiai, reišk nauj j laik žmogui atsipalaidavim nuo gyvenimo centro, praradim vienyb s, nustojim sintez s jausmo, asmenyb s atitr kim nuo šakn ir pasidavim visu tuo individualizmo linkmei. „Naikindami religij, t. y. s ryš, kuris jungia su Dievu žmones ir daiktus, mes, sako G. de Reynold'as, esame pakirt visus kitus ryšius, kurie jungia žmones tarp sav s, daiktus tarp sav s ir žmog su kiekvienu tikrov s pradu“ (O. c. 473 p.).

Atsipalaidavim nuo religijos ir šito atsipalaidavimo išdavus moderniam žmogui šitaip piešia pagars j s paskutiniaiais laikais vokie i teologas prof. K. Adam'as: „Moderniojo žmogaus charakteringa žym yra atitr kimas nuo šakn. Istorija tur t parodyti, kaip jis prie to yra pri j s. XVI štm. š kis ‚Los von der Kirche‘ su fatališka logika prived XVIII štm. prie ‚Los von Christus‘, o paskui, XIX štm., — prie ‚Los von Gott‘... — Vietoje žmogaus, sir musio Absoliut, turin io dievišk j laid, ir tuo pa iu tvirto ir turtingo, mes beturime žmog, pasiklovus savimi, žmog nepriklausom ir autonomin. — Be to, atsisakydamas savo religine revoliucija nuo tikin i j bendravimo Bažny ioje, nuo šito savitarpinio veikimosi tikin i j gyvenime, žmogus yra pakirt s antr j šakn, kuri maitino jo gyvenim: bendruomen s jungt“ (Le vrai visage du Catholicisme, Paris. 21—22 p.).

Atitr k s nuo šakn žmogus iš esm s yra individualistas, izoliuotas savo fatalioje vienuoje. Nenuostabu tad, kad šitas modernusis žmogus buvo link s pagal savo esm laikyti teisingomis individualistines teorijas. Jo sitikinimams gerai pritikdavo nuomon s, kad individas yra vyriausias sau tikslas, kad jis yra autonomingas, kaipo aukš iausias vis daikt mastas, kad tod l jo laisv nieku negali b ti apr žta ir t.t. Savaime suprantama, kad šitokis nelygstamasis individualizmas buvo neišvengiamas tiesioginiu gavyns, plauki s iš antropocentrinio humanizmo.

Individualistinis pasitik jimas žmogiškuoju individu apšvietos gadyne prived prie nepaprasto pasitik jimo pasauliniu mokslu, kuris sykiu su technišku pasaulio apvaldymu, tur t atnešti žmonijai laim. Visas beveik XIX štm. gyveno lajiško scientizmo š kiais, — scientizmo, kur G. de Reynold yra link s vadinti liuciferizmu. Jo apaštalai kl aukštytn moksl ir žmogaus prot ir vis labiau pasiknisdavo po j pagrindais, nes kas-kart griež iau ir nelygstamiau neig metafizik ir dvasinio pasaulio buvim. Galima net pasakyti, kad sulig tuo, kaip augo scientizmo skepticizmas, did jo

jo tiesiog religinis pasitikėjimas mokslu. Toks jau yra religijos reikalingumas žmogui, kad šiam paneigus tikrą religiją, jis pats griebiasi kokio nors religijos paliatyvo.

Paskutinis konstatavimas ypatingai ryškiai pasiteisina tame reliatyvizmo traktavime, kuris yra charakteringas moderniajam žmogui. Reliatyvizmas yra, galima sakyti, paskutinis antropocentrinio humanizmo grandis dvasinėje kultūrinėje srityje. Paneigęs Absoliutą, pasiklikęs savimi ir paskelbęs žmogiškąjį individą visų daiktų mastu, modernusis žmogus turėjo vis dėlto pakankamą mokslinio patyrimo jausmą, kad galėtų pastebėti lygstantį žmogaus ir pasaulio pobūdį. Bet neigiant nelygstantį visų daiktų ir žmogaus centrą, šitam moderniajam žmogui viskas tapo nelygstanta, reliatyvu. Tik, deja, pati reliatyvumas tapo jam nelygstantuoju dalyku.

„Dėl kažkokios ypatingos proto perversijos, sakė Jacques Chevalier VIII Tarptautiniame Filosofijos Kongrese Prahėje 1934 m., žmogus, paneigęs absoliutą arba padaręs iš absoliuto reliatyvumą, ir, negalėdamas be absoliuto apsieiti, daro iš reliatyvumo absoliutą, arba, kuomet mažiausia, traktuoją jį, kaip toki; jį yra visos negerovės pradas. Trumpai tariant, paskelbęs, kad viskas yra taikytina prie žmogaus, mūsų amžius yra padaręs iš žmogaus absoliutą ir iškilęs į vyriausiu visų daiktų teisėjui ir arbitru“ (Le Van 165—166 nr., 254 p.).

ia, reikia manyti, apsidreikę iš vienos pusės inertinga antropocentrinio humanizmo reakcija prieš teocentrinį christianizmo principą, o iš antros pusės — pirmapradiškas absoliuto reikalingumas žmogaus sielai: jei šito reikalingumo nepatenkina Dievas, jo vietoje su neišvengiamu būtinumu turi atsistoti koks nors stabas. Todėl taip pat žmogus, išsižadėjęs religijos, neišvengiamai patenka prietarus. Taip praradimas tikro tiesaus kelio veda klaidžiatakius.

c. Antropocentrinio humanizmo išsigimimas savo priešginyb (brutalus zoologizmas). — Iškrypimas išsigimime apskritai yra neišvengiamas antropocentrinio humanizmo galas. Žmogus, paneigęs Absoliutą, atitrkęs nuo dvasinio centro, nusistatęs autonomiškai elgtis savo vardu ir pasitenkinti tik savimi, ne stengia atsilaikyti gryno žmogiškumo plotmėje. Žmogus, pasirodo, tegali būti žmogumi vien tada, jei savo gyvenimo centrą turi nelygstantojo idealo srityje. Kitaip jis neatsilaiko žmogiškumo srityje ir rieda vis žemyn brutalaus gyvuliškumo sritį.

Antropocentrinis humanizmas paragino žmogų atsipalaiduoti nuo viso, kas jį varžo, pajungia, pareigoja. Humanizmo išlaisvintas žmogus ilgainiui tapo atpalaiduotu žmogumi, kuriame vyko vis žemesni gali išsijuosimas, kitaip tariant, gyvuliškumo signalimas žmogaus gyvenime, grįžimas, kaip G. de Reynold išsireiškia scholastiniu terminu, ad materiam primam kas kitaip jį vadinama prebolševizmu.

Tuo būdu išlaisvintas ir atpalaiduotas modernusis žmogus su savo seksualine reforma, su savo Nacktkultur, su savo palinkimu barbarišk primityvum yra ne kas kita, kaip nuslinkęs gyvuliškumo plotm, arba sugyvulijęs žmogus. Tai pilnutinio žmogaus priešingybė, tai dekomponuoto žmogaus tipas. Taip antropocentrinio humanizmo linkm savo fataliame išsigimime priveda prie bivio, priešingo pirmutiniam klasikinio humanizmo idealui: vietoje harmoningo, pilnutinio, kult ringo žmogaus gaunamas nusmukęs, susiskaldęs, išsigimęs barbaras, be tos šviesios, perspektyvos, kuri paprastai turi išjį iš nat ralaus stovio laukinis žmogus, nesugadintas kult rino dekadencijos aplinkybi, nes antropocentris humanizmas beveik neišvengiamai veda galutinėje skaitoje brutal zoologizm.

Šitas fatalus antropocentrinio humanizmo linkm s užsilaužimas, kuris kai kieno vadinamas Entfesselung der Unterwelt, padugni atpalaidavimu, juo labiau yra jauiamas didži j sukr t laikais, kai papro i korupcija tampa itin didel ir reikšminga. Dorinis jausmas išnyksta iš visuomen s gyvenimo ir nesudaro užtvar doriniam pakrikimui. Šis dorinis pakrikimas jauiamas visose moderniojo gyvenimo srityse. Apie visuomenin, politin ir ekonomin srit teks kalb ti v liau, dabar kult rinio dvasinio gyvenimo charakteristikai tepamin siu apie modern j men, kuris gal geriausiai, su prigimtu sau ryškumu, atvaizduoja estetin ir dorin moderniojo žmogaus pakrikim.

Tai, k mes matome šiuo laiku meno srityje, maža yra pavadinti dekadansu; tai tiesiog bet kurio dailiojo meno neigimas. „Modernusis menas, sako N. Berdiajevas, vis labiau užsiangažuoja Renesanso gale, šitame žmogaus ir gamtos ly i sunykime. Tai barbarišk ly i išsiveržimas, barbarišk gars ir judesi s spyris. šito meno dinamizmas yra prarad s kosmišk j ritm “ (0., c. 55 p.). Bet sykiu su šituo kosmiškuoju ritmu, kuris yra sveikos estetikos pagrindas, modernusis menas yra prarad s taip pat psichin ir dorin sveikat; šituo atžvilgiu jis tobulai atvaizduoja moderniojo žmogaus dvasin sukrikim: iš tikro, koks k r jas, toks ir jo menas. Nusus k r jas, nusus s ir menas. Koks skaudus kontrastas su didingu Renesanso menu!

d. Unitarin s, totalitarin s ir autoritatyvin s tendencijos, kaipo kontrrevoliucijos žym s. — Žmonijos istorija beveik niekad os neina tiesia ir ramia linija. Joje visada žymu tam tikras bangavimas, kur po akcijos eina reakcija, kuri savo ruožtu ilgainiui tampa akcija, sulaukianti savo reakcijos. Taip kiekviena veikla sutinka savo atovaik ir kiekviena atovaika tampa veikla.

Je i anks iau buvo kalb ta apie tiesiogini ir netiesiogini konsekvencij linkm, tai dabar galima kalb ti apie priešing reakcij linkm, nenorint ia, d l atsargumo, kalb ti apie istorinius d snius. Kai viena kuri revoliu-

cin linkm savo fataliame užsilaužime prieina išsigimim , neišvengiamai kykla prieš j priešinga reakcija, kuria žmogaus dvasia, tarsi prieš lig , reaguoja prieš sigal jusi negerov .

Jei antropocentrinis humanizmas buvo reakcija, arba net dvasin revoliucija prieš vidurini amži nenormalias teocentrizmo pasireiškimo lytis, tai prieš jo tiesiogines ar netiesiogines konsekvencijas moderniojo išsigimimo lytyse neišvengiamai tur jo sukilti nauja reakcija, kuri dabar gali b ti pavadinta kontrrevoliucija. M s laikais kult rin dvasin kontrrevoliucija pasireiškia ne tiek savarankiškai, kiek ryšium su politine ir socialine kontrrevoliucija ir tod l ji n ra taip ryški ir galinga, kaip pastarosios. Bet vis d lto galima jau kalb ti apie tai, kad tame moderniajame pasaulyje, kuris susiformavo antropocentrinio humanizmo takoje, jau aiškiai jausti kult rin s dvasin s kontrrevoliucijos žym s.

Šita kontrrevoliucija n ra dar anaip tol gr žimas prie teocentrizmo princip , taip suprantam , kaip jie gali ir turi b ti suprasti po nauj j amži patyrim . Ji t ra vien reakcija prieš lig , panašiai, kaip karštis yra reakcija prieš organizme sigal jus ligos žadintoj .

Ryšium su kontrrevoliucine banga, kuri eina iš politin s, socialin s ir ekonomin s kontrrevoliucijos, vis dažniau jau iamas "pasiilgimas vienyb s, pilnatv s, harmonijos, tikros vertybi hierarchijos ir pasitik jimo verto autoriteto. Žodžiu tariant, pasiilgstama viso to, kas buvo prarasta su teocentrine pasaul ži ra. Šio pasiilgimo atgarsiai išeina aikšt n mechaniškai suprantamose unitarin se, totalitarin se ir autoritatyvin se tendencijose ir taip pat nevisados nuosekliuose, bet aiškiai jau girdimuose protestuose prieš šeimos pakrikim , prieš papro i korupcij , prieš rasin degeneracij , prieš spaudos neleistin palaidum , prieš laukines pramog formas ir t.t. Taip pat vis aukš iau imama vertinti religijos reikšm visuomen s gyvenime. Tegul visose šitose kontrrevoliucin se apraiškose ir n ra dar tikro gr žimo prie amžin teocentrizmo princip ; tegul šios apraiškos ir vyksta dar antropocentrinio humanizmo plotm je ir moderniojo subarbar jimo lytyse, bet istoriškai jos yra simptomingos ir rodo fakt , kad žmogus negali nurimti, atitr k s nuo Absoliuto ir amžin j ties .

2. Visuomenin politin kriz

Antropocentrinis humanizmas padar revoliucij vis pirma id j srietyje, — id j , kurios liet žmogaus ir jo gyvenimo supratim . Bet kiekviena id jin revoliucija, lie ianti žmogaus ir jo gyvenimo koncepcijas, turi visai savaimingos tendencijos plisti praktinio gyvenimo sritis ir ruošti taip pat šiose pastarosiose revoliucij , kurios šiaip ar taip yra tos pirmutin s revoliucijos padarai. Štai kod l iš esm s tegalima kalb ti apie vien vien antropocentrinio humanizmo sukeli revoliucij .

Šita viena iš esmės revoliucija ypatingai ryškiai ir su tam tikru nuoseklumu pasireiškia visuomeninėje politinėje ir socialinėje ekonominėje srityje. Visuomeninė politinė revoliucija yra išsivysčiusi iš laisvės siegimo, socialinė ekonominė — iš užsimojimo viešpatauti gamtai. Iš kokių klaidingų pagrindų šios dvi revoliucijos yra iš jusios, ir kokia buvo jų išsivystymo linkmė, štai klausimai, kuriuos atsakyti tenka tolimesniam dalykui.

a. Liberalizmas, kaip šitos krizės pagrindas. — Jei protestantiškoji reforma buvo pirmą antropocentrinio humanizmo sukelta revoliucijos banga, tai antroji revoliucinė banga buvo Didžioji Prancūzų Revoliucija. Pirmoji vyko visų pirma dvasinėje religinėje srityje, antroji — visuomeninėje politinėje. Trijuose šitos revoliucijos šakiuose rado sau išraišką trys stambiausieji XIX štamai: liberalizmui ir pirmą laisvę, demokratizmui — lygybę, socializmui — brolybę, suprasta darbo žmonių solidarumo prasme.

Šiuo metu modernioji srovė trejetas gyvena gilią krizę, o sykiu su jomis ir ta modernioji valstybė, kuri buvo susidariusi šitoms srovėms. Paliekant nuošaliai konkretines laiko ir vietos aplinkybes, kuriose politinė krizė yra išsivysčiusi, reikia pastebėti, kad bendra ir todėl tolimesnė šitos krizės priežastis yra tos ideologijos paklaidos, kuri sukėlė liberalistinio demokratizmo sąlydą.

Modernioji demokratija gavo liberalizmo takoje grynai formalinį pobūdį. Formalinė laisvė ir formalinė lygybė pasidarė dalykais, neturintys jokio konkretesnio turinio ir neparemti jokia organiška visuomenine struktūra. Kaip humanizmas apskritai, taip ypatingai liberalistinis demokratizmas remiasi optimistinio skepticizmo koncepcija apie žmogų. Jo supratimu, žmogaus prigimtis yra gera. Pakanka suteikti jai laisvą išsivystymo sąlygą ir neribojamas mokslo šviesos, kad kultūra ir visuomeninė pažanga eitų vis sparčiau šviesos ir laimės keliais.

Bet sykiu šito optimizmo pagrindu glūdi gilus skepticizmas. Mokslinė šviesa, kuria beveik religiška liberalizmo yra tikima, toli gražu nėra jo grindžiama viena nelygstama tiesa. Todėl, turint galvoje liberalistinę demokratiją, galima sutikti su N. Berdiajevu, kad „ji stengiasi organizuoti visuomeninį politinį atžvilgiu, tarsi nebūt Tiesos“, kad „tai esminė gryniosios demokratijos hipotezė“, ir „kad tikimais glūdi pirmą demokratijos idėjos klaidą“ (O. c. 245 p.).

Formalinis, optimistinis ir sykiu skeptiškas moderniosios demokratijos pobūdis, jo kaip tik to jos išsivystymo linkmė, kuri turėjo neišvengiamai privesti prie krizės, užsilaužti bolševikų revoliucijoje ir susilaukti kontrrevoliucijos. Šitoje eigoje turėjo rasti praktinį vertinimą tasai racionalistinis optimizmas, kuris buvo judinamoji dvasia prancūzų revoliucijoje.

b. Demokratizmas, radikalizmas, etatizmas ir socializmas, kaip krizinio išsivystymo tarpiniai. — Vis pirma tenka konstatuoti, kad kiekvienas skepticizmas ir reliatyvizmas, persimet s valstybin s valdžios psichologij , yra valstybinio režimo bevališkumo ir beįgishkumo pagrindas. Tok pagrind ir paties modernioje valstyb je doktrinalinis liberalizmas. Nors tos valstyb s išsivystymo kelias ir buvo gana komplikuoatas, bet vis d lto liberalizmo jai diegtos id jos fataliai sprend apie jos likim .

Liberalizmo ydingumas sykiu buvo ir moderniosios demokratijos ydingumu, nes, kaip sako G. de Reynold'as, „liberalizmas ir demokratija yra sykiu gimusiu: jis yra dvasia, ji — forma“ (O. c. 135 p.). Modernioji demokratija per m iš doktrinalinio liberalizmo pagrindinius jo principus, d -dama tik svorio centr lygyb s klausim . Ji pasitiki taip pat, kaip liberalizmas, gimtuuju žmogaus gerumu ir tod l tiki laimingais laisv s gavimais; ji deda vilt neribojamai žengiant priek progres ir tod l stengiasi jo vag traukti pla i sias mases. Ji pasitiki mokslo šviesa ir stengiasi padaryti j visuotinai privalom .

Tiesa, moderniosios demokratijos pasitik jimas žmogišk ja prigimtimi, progresu ir mokslu turi savo pagrindu skepticizm atžvilgiu dvasin pasauli ir laicism atžvilgiu religin organizacij . Ji tod l vienu tik savo gyvavimo faktu skleid visuomen je pozityvizm ir sekuliarizacij . Šita linkm ypa išeina aikšt n tame demokratijos išsivystymo tarpsnyje, kur charakterizuoja radikalizmas.

Radikalizmas ypa pasireiškia sulig tuo momentu, kaip demokratin s mas s ima tramdyti individualines laisves ir kaip sykiu su tuo atsiranda aiški linkm etatizm , t. y. valstybin s iniciatyvos vyravim visuomen s gyvenime. Iš ia tolimesnis išsivystymas veda jau tiesioginiu b du socializm . G. de Reynold'as šitaip suglaudžia moderniosios valstyb s išsivystymo tarpnius nuo pranc z revoliucijos laik : „Kaip demokratija, sako jisai, buvo vidurinis terminas tarp liberalizmo ir radikalizmo, taip lygiai šisai tapo viduriniu terminu tarp demokratijos ir socializmo. Jis past m demokratij socializm per etatizmo tarpsn . Bet etatizmas prarijo demokratij , kaip kad šioji yra prarijusi liberalizm , pirm negu jis pats bus socializmo prarytas“ (O. c. 149 p.).

Galima abejoti, ar tikslu šitame valstybinio išsivystymo vyksme tik vien tarpsn vadinti demokratijos vardu, bet šiaip ar taip tikra yra tai, kad valstybinis absoliutizmas, pasireiški s etatizme ir socializme, neišvengiamai naikina demokratijos pagrindus. Apskritai moderniojoje demokratijoje aiškiai pastebimas kaž koks fatalus vyksmas susinaikinim . Atsitinga tai tod l, kad šita demokratija išried jo iš pranc z revoliucijos, sugriovusios organišk visuomen s s rang , ir jos vietoje nesudariusios kitos

organinis sąsajos rangas, kurioje individas nesijaust beįgiškai izoliuotas savo santykiuose su valstybe.

Šitas neorganinis ir grynai formalinis moderniosios demokratijos pobūdis yra priežastis to, kad demokratija neištes jo savo užsimojim ir atneš priešing jį vaisi . Ji nerealizavo visuomen je nei tikros laisv s nei tikros lygyb s, nors atpalaidavo žemiausius visuomen s elementus ir suniveliavo žmogišk sias individualybes. Po to tenka laikyti visai suprantamu t moderniosios demokratijos užsilaužim , kuris yra vyk s bolševikiškoje revoliucijoje ir kuris iš tikr j yra fatalus moderniosios demokratijos išsivystymo linkmei.

c. Liberalin s demokratijos išsigimimas savo priešgynyb (bolševizmo diktat ra). — G. de Reynold'as vadina bolševizm integratine revoliucija ir mato jame fatali konsekvencij tos linkm s, kuri pirm kart taip galingai buvo pasireiškus , pranc z revoliucijoje. „Modernioji revoliucija, sako jisai, kartoju, viena ir vienintel revoliucija, kuri nuo Renesanso laik , atpalaiduodavo žmog nuo jo dvasinio centro ir palikdavo laisvam žaismui visas žmogaus paj gas, yra radusi du puolimo tašku, kur jinai yra užsilaužusi: amerikonišk j kriz ir rus revoliucij . Tos dvi datos, 1917 ir 1929 m., tur s istorijoje, mano sitikinimu, daug daugiau reikšm s, kaip 1789 m. Intelektualinis nepasisekimas yra iššauk s politin nepasisekim . Tai galo ženklas“ (O. c. 205 p.).

Modernioji civilizacija steng si išvystyti laisv s pam gim , lygyb s reikalavim , bet sykiu ji ard tai, kuo laikosi visuomen s tvarka, b tent: autoritet , tradicijas, drausm . Tod l rezultate susidar tasai anarchiškas stovis, kuriame stiprusis spaudžia silpn j , barbaras — kult ring žmog , nevertingas individas — verting asmen (plg. t. p. 426 p.). Žodžiu tariant, visuomenin nauj j laik linkm tur jo savyje išsigimimo s kl , ir kai m s laikais šitos s klos yra išbujojusios bolševikiškoje revoliucijoje, šiosios negalima nelaikyti priežastingu ideologini moderniosios civilizacijos pagrind rezultatu.

Tiesa, šita civilizacija šalia antropologinio humanizmo tur jo savo pagrinduose apšiai ir krikšionišk prad , kurie labai ilgai atsverdavo jos l t išsigimim ir palaikydavo jos gyvavim gana aukštame lygyje. Bet nelemta s kla neišvengiamai tur jo pradygti ir duoti savo vaisi . Bolševizmas, mažiau ar daugiau sigal j s visuomenin je politin je srityje m griauti ne tik laisv s ir lygyb s pagrindus, kuriuos ties demokratija, bet ir tuos teigiamuosius pradus, kuriais r m si nauj j laik civilizacija. Ogi bolševikiškoji proletariato diktat ra, gana pastoviai sivešpatavusi Rusijoje, yra kulminacin apraiška to užsilaužimo, kurio pavojus visada yra aktualus moderniosios valstyb s revoliucijoje.

d. Fašistin ir nacionalsocialistin diktat ros, kaipo kontrrevoliucijos apraiškos. — Bolševizmo pavojus, aiškiai pajustas, kaipo gr žimas barbarišk stov, kur paneigiami visi kult ringos visuomen s pagrindai, sužadino mažesnes ar didesnes reakcijas beveik visuose kult - ringuose kraštuose. Suprantama savaime, kad šitos reakcijos itin stipriai pasirod ten, kur bolševizmo pavojus reišk si su realiu gr sumu. Dviejuose kraštuose modernioji revoliucija, vykusi visuomen s gelm se, susilauk net gaivalingos kontrrevoliucijos, b tent: -Italijoje — fašizmo ir Vokietijoje — nacionalsocializmo pavidalu.

Nei fašizmas nei nacionalsocializmas toli gražu n ra gr žimas prie teocentrin s pasaul ži ros princip ; jie abudu tebelieka moderniojo pasaulio nuotaik takoje ir nesugeba atsipalaiduoti nuo antropocentrin s linkm s; bet vis d lto j gaivalingose reakcijose prieš nauj j laik valstybin santvark ir visuomen s gyvavimo formas yra nevienas sveikas užsimojimas, nors yra taip pat nelygstamasis smerkimas ir to, kas teigiamo buvo liberalistin s formalin s demokratijos tendencijose.

Fašizmas yra išsyk kontrrevoliucin reakcija ir prieš politin s revoliucijos pradži , t. y. prieš liberalizm , ir prieš revoliucijos atbaig , t. y. prieš marksistin komunizm . Bet sykiu jisai yra revoliucija ir prieš t buržuazin bei kapitalistin r žim , kuris užpildo tarp tarp revoliucijos pradžios ir jos atbaigos. Antiindividualisfinis, antiliberalistinis, antisocialistinis fašizmo pob dis ver ia j kelti aukštyn autoriteto, hierarchijos, disciplinos ir nacionalinio suverenumo principus. Individualin s žmogaus laisv s neranda fašizme savo užtar jo, bet užtat atskiro individo interesus turi apr pinti korporatyvinis režimas, kuriame susiderino sindikalizmo ir kapitalizmo principai. Vietoje efemerini individualini formalin s demokratijos laisvi kuriama organin visuomen s santvarka, kuri savo funkcionavimu tur t individ globoti ir ginti.

Nacionalsocializmas yra analogin su fašizmu kontrrevoliucin reakcija, tiesa, vokiško tipo, nors ir išsivys iusio fašizmo takoje. Jis, kaip ir fašizmas, griežtai neigia iš vienos pus s liberalin demokratij , o iš antros pus s — marksistin komunizm . Jis taip pat nusistato principaliai prieš buržuazin kapitalizmo režim ir prieš internacionalizm , tiek kapitalistin , tiek komunistin ir iškiša nacionalin suverenum su ariškosios ras s dievinimu. Jis, kaip ir fašizmas, lygiai atkakliai kovoja ir su liberalistiniu anarchizmu ir su komunistiniu egalitarizmu ir tepripaž sta autoritatyvin režim , kuris b t paj gus palaikyti tvirt valdži , tvark ir drausm . Nacionalsocializmas eina taip pat organinio visuomen s tvarkymo linkme, nors mechanizuojanti militaristin diktat ra gerokai nustelbia šit linkm .

Ir fašizmas ir nacionalsocializmas išpaž sta kraštutin nacionalizm , kuris savo nelygstamuoju pob dži u gauna net religinio kulto žymi . Juose iš dalies taip pasireiškia tasai religijos reikalo pajautimas, kuris, neži rint

savo iškraipyto turinio, vis dėlto juose yra mažiau ar daugiau gyvas. Šiaipjau ir fašistinis ir nacionalsocialistinis nacionalizmas turi savyje nemažą antikrikščionišką ir net pagonišką pradą.

Žodžiu tariant, fašizmas ir nacionalsocializmas yra gaivalingos ir todėl dažnai aklos kontrevoliucinės reakcijos ne tik prieš moderniąją revoliuciją, kiek ji buvo dabarties krizės priežastimi, bet ir prieš daugelį moderniojo pasaulio laimėjimų. Todėl nei vienas nei antras nėra integralinės sintezės apriaiška. Jie pasiilgsta vienybės ir pilnutinio žmogaus, bet jų priemonės nestengia realizuoti nei pirmosios nei antrosios. Jie tam tikrame laipsnyje pasiekia savo tikslą, kiek jiems tenka kovoti su komunistiniu bolševizmu, bet jie nesugeba dar sudaryti sąlygų tikrai politinei vienybei ir tam totalizmui, kuris yra paskelbtas dienos šūkiu.

3. Socialinė ekonominė krizė

Antropocentrinis pasaulis buvo užsimojęs ne tik padaryti žmogų laisvą, bet ir palenkti jam medžiagą ir gamtos jėgas. Tuo tarpu medžiagos palenkimas žmogaus viešpatavimui pasiseka tik tada, kai žmogus pats nusilenkia ir susiderina su aukštesniu pasauliu, nes tik iš pasaulio Krį žmogus gali semti reikiamą jėgą pasauliui valdyti. Sulig tuo momentu, kai žmogus ima praktikuoti medžiagos kultūrą, jis tampa ne medžiagos viešpatiu, bet jos vergu. Modernusis pasaulis ir yra pasirinkęs šitą klaidingą linkmę.

a. Principialus ekonomizmas, kaip šitos krizės pagrindas. — Dabar gyvenama socialinė ekonominė krizė ir turi savo ideologiniu pagrindu materialistinį užsimojimą, kuris persiteikė visai mūsų civilizacijai. Naują laiką kapitalizmas pasistatė sau tikslu materialinę gerovę ir visą jo socialinę ekonominę politiką buvo nukreipė šitą pusę. Ekonomika pastatyta visuomeniniuose santykiuose priešakyje; sykiu radikaliai pamiršta, kad jos pagrindas turi būti patvirtinti doriniai principai. Modernusis pasaulis prarado pajautimą tikrąsias santykius, kurių turi būti tarp materialinės ir dvasinės gyvenimo srities, ir doros ir religijos dalykus suvedė prie siauro privatinių dalykų ploto. Šitokis ekonomizmas yra suardęs tikrą žmogiškąją vertybių hierarchiją ir dorinį žmogiškojo gyvenimo vieningumą.

Ekonomikos atpalaidavimas nuo dvasinės žmogaus gyvenimo srities ir jos tikslų išklimas pirmąjį eilį sykiu atpalaidavo socialinį klausimą nuo dorinio sprendžiamąjį principą ir pastatė darbo žmonių likimą vienintelį priklausomumą nuo ekonominių interesų.

Modernusis ekonomizmas yra ne kas kita, kaip vienašališkas žemesnį žmogiškojo gyvenimo srities viešpatavimą aukštesnoms; yra tai visos civilizacijos pastatymas materialistinės vėžės, kurios tikrai civilizacijai yra fataliai pragaištingos.

gaus sielos. „Materialinio progreso, mašinos, technikos, organizacijos per- teklius, sako G. de Reynold'as, gali pražudyti civilizacij . Iš tikr j di- dysis konfliktas, kuris šiuo metu dominuoja visus kitus ir juos s lygoja, yra sielos ir mašinos konfliktas. Mes esame mašin tiek išvyst , kad mes nebesame daugiau jos viešpa iai. Žmogiškajai sielai svarbu pasirinkti linkm ; kitaip tai bus sudužimas ir galutinis sugyvul jimas“ (O. c. 459—460 p.).

Kapitalistinio režimo gaviniai gali b ti tinkamai vertinti, jei tik su- gretinsime kelet reikšming m s laikams fakt . Iš vienos pus s m s ekonominis pasaulis ken ia nuo hiperprodukcijos taip, kad kartais gaminto- jai ryžasi sunaikinti dal gamini , kad preki kainos nekrist per daug žemai. Argentinoje leidžiama sup ti gr dams; Brazilijoje kava suver ia- ma j r ; kitur manoma naikinti medviln s derlius ir šiaipjau nežinoma, kas daryti su prek mis, kurios neranda pirk j vartotoj . O iš kitos pu- s s beveik kiekviename pasaulio kontinente galima rasti dešimtimis mili- jon bedarbi , kurie ken ia bad arba tiek teranda pašalpos, kiek yra per daug mirimui ir per maža gyvenimui. Ir šitos bedarbi minios, ieškan ios darbo, neranda savo rankoms pritaikymo. Taip stovi priešais save per- teklius ir badas, nerasdami sutaikymo tod l, kad užleista ekonomikos d s- niams valdyti žmonijos gyvenim .

Tuo b du kapitalizmas, ein s mamonizmo, industrializmo ir mašin- mo linkme, turi neišvengiamai prieiti kriz , kurioje gri va jo geriausios svajon s. Tai, kas su jo ekonominiu nepasisekimu ypatingai ryškiai išei- na aikšt n, yra socialin kriz . Šioje kriz je vyksta katastrofiškas kapita- listin s santvarkos užsilaužimas, kuris eina jau socializmo ir komunizmo linkme.

c. Kapitalizmo išsigimimas savo priešginyb (socializmas, ko- munizmas). — Kapitalizmas, L. Romier žodžiais tariant, yra libe- ralizmo s nus ir socializmo t vas. Ir iš tikro kapitalizmas pagimd socializm ne tik kontrasto ir reakcijos b du, bet ir savo materialistine dvasia statan ia materialin gerov vyriausiu visuomen s tikslu. IEkonomizmas sudaro bendr j dviej esm , kuri socialist ekonominiame materializme apsireiškia su ypatingu ryškumu. Tuo b du materialistin nuotaika, gl - dinti kapitalizme, socializme randa daug tobulesn išraišk . Jei kapitaliz- mas praktiškai realizavo materializm žmogaus gyvenime, tai socializmas doktrinaliai pagrindžia materializm , kaipo pasaul ži r , kuri aukštesnius dvasinius dalykus suveda ir išaiškina žemesniais materialiniais dalykais. Šita prasme marksizmas, tasai nuosekliausias socializmas, turi bendr ide- ologin pagrind su buržuaziniu pasauliu, kapitalizmo sudarytu.

Tiesa, kalbant apie bendr ideologin socializmo ir kapitalizmo pa- gund , negalima pamiršti ir j didelio priešingumo. Socializmas yra pro-

testas ir reakcija prieš kapitalizm , nors šis protestas ir reakcija ir vyksta toje paioje materialin s gerov s plotm je. Jei kapitalizmas tikisi pasiekti gerov s, d damas svorio centr gamyb , tai socializmas, neneigdamas gamybos reikšmingumo, deda vis d lto svorio centr g rybi suskirstym . Jei imperialistiniame iš savo pob džio kapitalizme, n ra teisingumo pajautimo, tai socializmas gimsta iš pažeisto socialinio teisingumo jausmo. Šitame fakte gl di jo galyb ir patosas.

Kapitalizmas sugeba sugyventi su formaline demokratija, nesudarant visuomen je organin s santvarkos ir tik vienu pliku savo gyvavimo faktų netobulai ginant individ reikalus. Tuo tarpu socializmas n ra formalinio pob džio; jis siekia naujos visuomenin s santvarkos, aiškiai numatomos iš savo turinio pus s. Tod l socializmas sunkiai sugyvena su demokratija ir savo nuosekliame išsivystyme su ja neišvengiamai sueina konflikt . Socializmas, N. Berdiajevo teigimu, n ra skeptiškas, kaip demokratija; jis turi sav tik jim ir net pasižymi mesianišku pob džiu.

Visa tai, kas socializm jungia ir skiria su kapitalizmu, daug ryškiau išeina aikšt n komunizme, kuris yra integralin socializmo forma. Jame su visu griežtumu pasireiškia tos prigimtos tendencijos, kurios paprastame socializme gl di neišvystytu b du. Komunizmas aiškiai kontrastuoja su demokratija; jo idealai nevykdomi valstyb je, kurios gyvenimas yra pagr stas laisv s ir lygyb s principais. Tod l komunizmas su visu atvirumu skelbia proletariato diktat r ir autoritatyvin režim . Komunizmas turi kult žmogaus, kuriam iš tikro tinka vardas homo oeconomicus. Panekonomizmas yra tikriausia komunizmo pasaul ži ra.

Rusiško komunizmo tipas, vadinamas bolševizmu, b damas iš dalies realizuotas ir realizuojamas toliau Rusijoje, duoda galimybi spr sti, kaip atrodo visuomen , pagr sta ekonominiu materializmu. Rusijos eksperimentas, daromas milžinišku mastu, dar n ra baigtas. Vienu kitu atžvilgiu jis, be abejo, bus žmonijai labai pamokamas. Bet, žinant, kad rusiškas bolševizmas yra pagr stas antropocentrizmu žemiausios r šies, kur geriau b t pavadinus zoocentrizmu, negalima abejoti, kad galutiniai jo gaviniai bus neigiami.

d. Nacionalistinis solidarizmas ir etatistinis korporatizmas, kaipo kontrrevoliucijos apraiškos. — Socializmo ir komunizmo veržimasis prieš valdžios j griaujamoji akcija visuomen je suk l prieš save lygiai stipri kontrrevoliucin reakcij iš pus s nacionalistiškai nusista iusi s j dži tokios r šies, kaip fašizmas ir nacionalsocializmas. Jei politin je srityje fašizmas ir nacionalsocializmas su kitais panašiais s j džiais yra kontrrevoliucin reakcija išsyk prieš liberalistin demokratij ir prieš bolševistin diktat r , tai socialin je ekonomin je srityje šie s j džiai yra kontrrevoliucin reakcija išsyk prieš buržuazin kapitalizm ir prieš proletarišk socializm bei komunizm .

Iš kontrrevoliucini s j dži socialin s ekonomin s srities fašizmas yra apreišk s daugiausia iniciatyvos ir konstruktyvin s k rybos; tod l jis ir duoda ton visiems savo gimin s s j džiams. Fašizmo originalumas pasireiškia socialin je ekonomin je srityje tuo, kad jis stengiasi sudaryti kapitalizmo ir sindikalizmo sintez korporatizmo pavidalu. Fašizmas skelbia organišk j klasi solidarum ir savo sindikaline reforma nustato pu siausvyr tarp darbinink ir darbdavi sindikat .

Visa eil krašt jau yra pasirinkusi linkm korporatyvin santvark . Ryžtingiausiai šiuo atžvilgiu yra nusista iusi Italija. Jos p domis seka Vokietija. Ta pa ia linkme eina Portugalija ir Austrija. Daug kur korporatyvin problema yra svarstoma su stipresne ar silpnesne intencija realizuoti korporatyvinius principus. Šitas korporatyvinis s j dis yra išaug s iš realaus pajautimo, kad kapitalistin santvarka yra atgyvenusi savo amži , ir kad komunistinis režimas bent šiuo metu nesuteikia patenkinamo socialistin s problemos išsprendimo.

Korporatyvin santvarka n ra kaž kas visai naujo žmonijos istorijoje. Visi viduriniai amžiai buvo gyven pagal korporatizmo principus ir, reikia pripažinti, džiaug si tam tikra, žinoma, lygstam ja socialine santaika. Ši laik korporatizmas reiškia ne gr žim prie senos socialin s ekonomin s santvarkos, bet gr žim prie kai kuri sen socialinio ekonominio gyvenimo princip .

Korporatizmas atstato organišk j visuomen s santvark ir stengiasi tuo pa iu ne tik išspr sti socialin ekonomin problem , bet dar sustiprinti politin tvark , nes žinomas yra dalykas, kad, kaip sako G. de Reynold'as, „politin santvarka tik tame laipsnyje yra gyvybinga, kiek jinai yra sišaknijusi organiškoje visuomen je“ (O. c. 285 p.). Fašizmas net pretenduoja, kad jis, panaikin s formalin demokratij , es s suk r s socialin ekonomin demokratij .

Per anksti dar yra tarti galutin sprendim apie bandymus realizuoti korporatyvin santvark dabartinio visuomeninio gyvenimo aplinkyb se. Jo pasisekimas žymioje dalyje priklausys nuo to, kiek šita santvarka sugeb s organiškai sutapti su nauja dvasia, kuri stengt pergalti materialin s gerov s kult su jo ekonominio materializmo ideologija ir palenkt materia lin gyvenimo srit dvasin s srities reikalavimams.

4. Intelektualin ir moralin anarchija, kaipo moderniojo žmogaus drama

Kaip mat me, visa eil krizi kamuoja m s pasauli. Kitaip tariant, mes gyvename krizi pasaulyje, kuriame miršta nyksta atgyvenusios savo gyvenim formos ir gimsta formuojasi naujos, atitinkan ios laiko reikalavimus. Berdiajevas kalba apie Renesanso gal ir sp ja at jim tokio civi-

lizacijos tipo, kuris daug kuo bus panašus vidurini amži tip . Tod l jis nauj žengiant laikotarp vadina naujuoju viduramžiu. Berdiajevo teigime, be abejo, esama daug tiesos. Tik prognoz dabar negali b ti labai viltinga.

Kai pradžioje m s eros sugriuvo antikinis pasaulis, jo griuv sius užpl do barbarai, kupini gyving j g ir nesugadinti ran ios kult ros pel si . Be to, an laik barbarija tapo naujos dinamiškos krikš ionyb s veikimo laukas. Sveika nesugadinta prigimtis ir energij žadinanti religija su jo kr von ir ilgainiui suk r vidurini amži civilizacij , kuri, kad ir tur jo savo tr kum , vis d lto n ra nusipelnusi paniekos ir ignorancijos, jai teikiam naujaisiais laikais.

M s laikais yra labai daug žymi senojo pasaulio suirimo ir puvimo; šiuo atžvilgiu jis gerokai primena antikin pasaul iš III a. m s gdyn s. Bet nematyti dviej dalyk : nesugadint sveikos prigimties barbar ir piln entuziazmo ir energijos krikš ionyb s adept . Ši laik barbarai yra dviej r ši : tai yra iš vienos pus s subarbar j civilizuoti žmon s, o iš antros pus s sulauk j priespaudoje ir skurde žmon s, kurie dega dabartin s civilizacijos ir krikš ionyb s neapykanta ir griovimo aistromis.

Naujasis viduramžis neturi n tokios perspektyvos, koki kad buvo tur j s atidar s naujuosius laikus Renesansas. Renesans jo organiškai sukoncentruotas, vieningas, semi s dvasiniame pasaulyje j gas ir k rybiškai nusistat s vidurini amži žmogus. Dabar neaiški ateit žengia žmogus, apsinkintas nauj j laik palikimo; o šitas palikimas, kad ir labai vertingas vienais atžvilgiais, yra vienu kitu atžvilgiu tikrai tragiškas.

Gili drama kankina dabartin žmog ir sudaužo jo gyvenimo tiksling eig . Atsipalaidav s nuo religijos, paneig s Diev ir paskelb s save vyriausiu pasaulio valdovu, modernusis žmogus, tasai antropocentrinio humanizmo išpažintojas, sugriov tikr pasaulio hierarchij , suard tvark , atpalaidavo žemuosius prigimties gaivalus ir, vietoje j viešpaties, tapo klusniu j vergu. Antropocentrizmas užuot ugd s galing , laisv , harmoning žmog , padaro žmog silpnesn , nelaisv , pakrikus . Tai vyksta tod l, kad žmogus be Dievo, jei tik jis padaro visas išvadas iš savo neigimo pagal Ivano Karamazovo dialektik (Jei n ra Dievo, n ra nemarumo; jei n ra nemarumo, viskas leista), neišvengiamai turi pulti žemiau už gyvul (Untertier). Antropocentrizmo adeptai d l vairi priežas i nepadaro galutini išvad iš savo ideologini pagrind , ir tod l tesiogin s konsekvencijos n ra visada pakankamai ryškios, bet vis d lto bendra antropocentrin linkm faktiškai šiaip ar taip reiškiasi, ir tod l gavini neigiamumas yra neabejotinas faktas.

Bene didžiausia moderniojo žmogaus drama yra intelektualin ir moralin anarchija, kuri tiesioginiu b du kyla iš viešpataujan io tiek spekuliacijoje, tiek akcijoje reliatyvizmo. Nustoj s tik jimo Diev , žmogus gal gale nustojo pasitik jimo ir pa iu savimi, be kita ko, savo aukštesn -

mis galiomis. Nuolat damas hiperkritikos ir neigimo dvasios, modernusis žmogus pagaliau nustojo pasitikti bet kuria ideologija ir galimomis reformomis. Šitokis teorinis ir praktinis skepticizmas pasidarė didžiausia klaidinga krizėms pergalė.

Dabarties žmogus yra praradęs vertybių hierarchijos pajautimą, ir nepaprastai chaotiškas vertybių sujaukimas charakterizuoja mūsų laikus. Modernusis pasaulio traktavimas nežino nelygstamųjų vertybių, kurios būtų vedamosios gairės mūsų individualiniame ir visuomeniniame gyvenime. O ypatingai nustojo pagarbos visos vertybės, susijusios su dvasine asmenybės esme. Iš tiesų nepaprasta anarchija dorovėje. Šiais laikais kiekviena gyvenimo sritis turi savo atskirą dorą, kuri, kaip viena iš daugelio, žinoma, gali būti reliatyvinio pobūdžio.

Be to, autonomingas antropocentrinio humanizmo žmogus yra iš tikrųjų izoliuotas individas. Nutrukęs dvasiniams bendruomenės ryšiams, kurie turi savo šaknis dieviškajame pasaulyje, modernioji visuomenė pasijuto be organiško pagrindo. Visuomenė pasidarė moderniajam žmogui izoliuota individų daugybė, organiškai nesuveržta gilesnėmis dvasinėmis sąsijomis.

Pagaliau, dvasiškai izoliuotas žmogus, atpalaiduotas nuo Tiesos, kuri išlaisvina, pasijuto pajungtas materialinei prigimčiai su tokiu būtinumu, kurio nežinojo kitos galybės. Ekonominiam gyvenime šitas žmogaus pajungimas medžiagai iš jo mūsų laikais aiškiai su nepaprastu aiškumu. Žmogaus vergavimas pinigui ir mašinai yra viena iš skaudžiausių vergovės rūšių.

Nepaisymas žmogiškosios asmenybės teisių ir ekonomikos viešpatavimas žmogaus gyvenime, kiek tai plaukia iš moderniosios civilizacijos sudarytą aplinkybę, veda pasaulį dvejopai barbarijai; būtent, tuo Coulet teigimu, mūsų civilizacijai gresia iš vienos pusės nepermaldaujamas godumas ekonomijos be sielos, iš antros pusės — tironiškumas autoriteto bei kontrolės.

Visi simptomai kalba už tai, kad mes gyvename ant slenksio dviejų galybių. Senas pasaulis nueina praeitį, ir sykiu gimsta naujas pasaulis, kurio ypatybės turės paspalvinti ir duoti vardą naujai galybei. Šitame persilaužimo momente charakteringa dar yra tai, kad vis labiau imama pasiilgti religijoms. Žmonės praradę krikščionišką tikėjimą, arba atsiveria prie krikščionybės, arba ieško religijos pakaitalo teosofijoje ir šiaip jau okultiniuose moksluose. Tuo apsirėškia, be kita ko, ta nepaprasta nostalgija, kuri, Berdiajevo pasakymu, yra apmūsų geriausi žmonijos dalykai (O. c. 74 p.).

Iki šiolei modernusis pasaulis ir jo krizė buvo imami be sąryšio su krikščionyste. Tuo tarpu krikščionys tai visas pasaulis, kuris iš dalies persikerta su moderniuoju pasauliu, iš dalies — gyvena savu gyvenimu.

B t labai sunkus darbas susekti šit dviej pasauli santykius visoje j komplikuotumo platumoje. Toliau tesistengsiu vien nušviesti katalikiškiosios pasaul ži ros pozicij dabarties krizi akivaizdoje.

II. KATALIKIŠKOJI PASAUL ŽI RA DABARTIES KRIZI AKIVAIZDOJE.

1. Integralinis katalikiškiosios pasaul ži ros pob dis

Palyginus su reliatyvizmu, skepticizmu ir intelektualine anarchja, kurie sigal j užvald nauj j laik pasaul , katalikiškoji pasaul ži ra yra kažkas diametraliai priešingo. Bet kas yra šita katalikiškoji pasaul ži ra savo turiniu? — štai klausimas, kuris n ra taip lengvai atsakomas, kaip gali rodytis pirmu pažvelgimu.

a. Katalikiškiosios pasaul ži ros supratimas. — N ra nieko klaidingesnio, kaip katalikišk ja laikyti faktišk j katalik pasaul ži r , toje ar kitoje vietoje, tuo ar kitu laiku susidariusi ir sigal jusi tarp katalik . Katalik pasaul ži ra ir katalikiškoji pasaul ži ra yra du skirtingu dalyku, kurie toli gražu nevisados ir nevisame plote sutampa. Katalik pasaul ži roje, kad ji ir b t labai netobula ir labai menkai išvystyta, visada yra tam tikras dogminis branduolys, kuris sykiu yra ir katalikiškiosios pasaul ži ros branduolys; yra tai pagrindin tik jimo doktrina, be kurios išpažinimo niekas negali kataliku vadintis. Bet išpaž stant katalikišk j tik jimo doktrin , galima labai netobulai arba net klaidingai išvystyti vis savo pasaul ži r . Tod l, nevadinant dar katalikiškiosios pasaul ži ros vardu dogmin Katalik Bažny ios moksl , visiems katalikams privalom , reikia pripažinti, kad tarp katalik faktiškai esti vairi pasaul ži r . Kokia gi tad prasme galima b t kalb ti apie vien , viening ir vienintel katalikišk j pasaul ži r ?

Katalikiškoji yra pasaul ži ra, potencialiai gl dinti dogminiame Bažny ios moksle, ir kaskart tobuliau išvystoma pagal vedam sias šito mokslo id jas ryšium su gyvenamojo laiko statomomis problemomis. Kiekvienoje gadyn je tvir iausi katalik protai, dirba šit kuriam j darb ir stengiasi precizuoti katalikišk j pasaul ži r , kaipo tam tikr intelektualin sisteming visum

Savaime suprantama, kad šita katalikiškoji pasaul ži ra suima save vis dogmin Bažny ios moksl , bet, be šito autoritetingo ir visiems katalikams privalomo branduolio, katalikiškoji pasaul ži ra turi savyje daugel dalyk , kurie, nepriklausydami prie dogmin s doktrinos, pareigoja ne tiek katalik s žin , kiek j prot . Tai iš tikr j reiškia, kad katalikiškoji pasaul ži ra savo pilnumoje n ra suformuluota ir išvystyta visiems

katalikams privalomu būdu. Katalikai tiki, kad tai yra vieną vieną tiesą, kurios išvystymas pilnutinė sistema, suteiktų atsakymus visoms problemoms, kuri gali pastatyti pasaulį ir gyvenimą, bet sykiu žino, kad šitokia sistema yra idealas, kuris tik iš dalies ir netobulai gali būti konkrečiai realizuotas. Kitaip tariant, pilnutinė katalikiškoji pasaulis yra ne tiek akto, kiek pastangų ir siekimų dalykas.

Taip stovint dalykams, labai svarbu yra katalikams nusimanyti apie tai, kokios yra pagrindinės katalikiškosios pasaulio žmonių sąmonės, koks turi būti katalikų intelektualinis ir moralinis nusistatymas šitos pasaulio žmonių atžvilgiu ir kokios vedamosios idėjos turi vadovauti katalikams sprendžiant problemas, susijusias su dabarties krizėmis.

b. Visuotinis ir sintetinis katalikiškosios pasaulio žmonių pobūdis.

— Katalikiškoji pasaulis yra savo šaknimis labai sena, nes, remdamasi sveiku protu, ji suima save ir tas tiesas, kurias žmonija buvo laimėjusi jau gilioje senovėje. Bet sykiu jiniai yra visados jauna, nes joje gindi nuolatinio atsinaujinimo pajūgos.

Šitas katalikiškosios pasaulio žmonių jaunumas turi savo pagrindinį sintetiniame ir visuomeniniame jos pobūdyje. Katalikiškoji pasaulis yra, tariant J. Maritain'o žodžiais, yra „didžiausia tiesos rankiotėja, koki tik pasaulis yra žinojamas“³. (Religion et culture. Paris 1930, 88 p.). Vieną kartą laimėjusi kurią tiesą, jiniai glaudžiamą savo dvasinį lobyną, kaipo amžiną idėją, bet sykiu jiniai nenustoja atodairos laiko dalykams. Todėl jiniai yra akla tiesos saugotoja: sulig laiko ypatybiomis jos dvasinis lobynas turi vis naujas galimybes - turtinti.

c. Coincidentia oppositorum katalikiškojoje pasaulio žmonių roje. — Joks ekskliuzyvizmas negali rasti vietos katalikiškojoje pasaulio žmonių roje, nes šioji nėra neatjungiamai susijusi su joku laiku, su jokia tauta, su jokia visuomenės grupe. Šita prasme jiniai yra transcendentinė. Ir sykiu kiekvienas vienašališkumas, turintis savyje bent dalelę tiesos, yra organiškai glaudžiamas jos universaliu sintezu. Atskiras tiesas, išbarstytas vienašališkosiose teorijose, ji vienija vieną organingą visumą, kurioje vyksta, kaip buvo anksčiau sakyta, „coincidentia oppositorum“, priešybų sutapimas. Kitaip tariant, katalikiškojoje pasaulio žmonių roje yra kintantis sintezinis ir vienybės genijus.

Jeigu reikėtų vienu terminu nuarakterizuoti katalikiškąjį pasaulį - žiną, galima būtų pasakyti, kad tai yra tikrai integralus pasaulis. Potencialiai ji visada buvo pilnutinė, aktualiai ji vis labiau tampa pilnutinė sulig tuo, kaip vis naujos jos galimybės realizuojasi katalikų sąmonėje. Naujos laiko problemos ir ideologinės sunkenybės kaip tik duoda progos aktualizuoti naujoms galimybėms.

³ Mano pabraukta. — St. Š.

Ir šiais laikais, kai visa eil krizi , kilusi iš klaiding ideologini pagrind , yra suk l nauj aktuali problem , katalikiškoji pasaul ži ra turi savo dvasiniame lobyne pakankamai tvirt princip , kurie gal t pad ti šitas problemas tinkamai išspr sti ir tuo pa iu dar praturtinti katalikišk j s mon .

d. Tvirt id j vyravimas katalikiškojoje pasaul ži roje. — Užsiminus apie tvirtuosius principus, bus ne pro šal pacitavus L. Ollé-Laprune'o žodžius apie christianizm apskritai. „Christianizmas, sako jisai savo veikale *Les Sources de la paix intellectuelle*, yra, be abejo, švelnus, bet kaip tik todėl, kad jis yra tvirtas: jisai yra kupinas tvirt id j , tvirt jausm ; jis reikalauja tvirt vali , tvirt veism : jis moko kent ti ir veikti su tvirtyb s dvasia, ir apie krikš ion galima b t pasakyti tai, k Titas Livijus sako apie rom n : „jo prigimtyje yra patverti ir daryti tvirt dalyk ' , *Et fecere et pati fortia, Romanum est*“ (Paris 1920, 63 p.).

Kelet svarbesni tvirt katalikiškosios pasaul ži ros princip bus kaip tik pravartu iškelti aikšt n t krizi akivaizdoje, kurios anks iau buvo nusakytos.

2. Teigiamosios christianizmo id jos, sudaran ios antidotum prieš krizines ideologijas

Kai klaidingos id jos-j gos tiesiogini ir netiesiogini konsekvencij ke liu priveda žmonij prie kriz s ir katastrofos, yra progos pasimokyti, kokia buvo tikra išvykstamojo ideologinio pagrindo vert . Tod l kiekviena revoliucija, kiekviena smarkesn visuomenin kult rin l žtv turi skaudžiai pamokomosios reikšm s. Bet pirm, negu katastrofa yra vykusi, katalikiškosios pasaul ži ros reišk jai sugeba numatyti nelemt išsivystymo eig ir turi pareig pastatyti! prieš klaidingas id jas priešingus principus, kurie gal t atsverti krizin s ideologijos ardom j veikm .

a. Žmogus, kaipo organiškoji teocentrin s visumos dalis. — Imant, pavyzdžiui, m s gyvenamas krizes, galima susekti, kad katalikiškojoje pasaul ži roje visada buvo gyvi principai, kurie buvo priešingi koncepcijoms, vedusioms prie katastrof . Vis pirma katalikiškoji pasaul ži ra yra teocentrinio pob džio ir todėl niekad negali sutarti su antropocentriniu humanizmu, kuris buvo pad tas naujais laikais kult rinio dvasinio išsivystymo pagrind . Pagal katalikišk j pasaul ži r žmogus n ra nei sau tikslas, nei pasaulio centras, nei vis daikt mastas, iš sav s tur s nelygstam j vertingum . Žmogus yra teocentrin s visumos organiškoji dalis ir iš savo K r jo gauna visas savo tobulybes, o iš sav s yra gav s silpnybes, gimt ja nuod me sudarytas. Katalikiškoji pasaul ži ra yra optimistin , kiek žmogus yra dieviškosios malon s objek-

tas, ir ji yra tam tikrame laipsnyje pesimistinė, kiek žmogui pasirodo fatalus jo prigimties sigytas silpnumas. Katalikiškoji pasaulis yra net neatmeta nelygstamai bet kurio humanizmo: jai visai yra priimtinas integralinis, krikščioniškasis, arba teocentrinis humanizmas, kuris, kaip sako J. Maritain'as, yra „apvalytas Kristaus krauju“ (Religion et culture, 38 p.). Visa žmogaus didybė turi savo šaltinį tame fakte, kad jis yra Dievo atvaizdas ir panašybė. Kaip tik žmogus atsigręžia nuo Dievo ir atitrksta nuo malonės šaltinio, jis ima riedėti žemyn ir ne tik nustoja žmogiškojo vertingumo, bet dažnai nusmunka net žemiau už gyvulį. Gyvenimo harmonija tegali būti išlaikyta vien tada, kai prigimtis yra palenkiamą kultūrai ir sykiu su pastarąja subordinuojama religijai. Suardymas šitos hierarchijos priklausomybės neišvengiamai veda žmogų susiskaldymui, praradimui harmonijos ir netekimui tikros galybės.

Renesansinio humanizmo užsimojimas buvo prometjiško pobūdžio; juo žmogus kurįs buvo atpalaiduotas nuo Dievo ir pastumtas ieškoti kultūros kelyje tobulumo ir laimės. Tačiau šitas užsimojimas, nežinti savo žmogiškosios didybės, yra iš esmės tragiškas, nes prometjiškoji žmogaus puikybės neišvengiamai randa savo bausmą istoriniame žmonijos išsivystyme. Antropocentrinio humanizmo istorija jau yra tikinamai rodžiusi, kad Prikaltajam Prometėjui tikrąjį išganymą tegali suteikti vien nukryžiuotasis ir išnumirusis jėgis Kristus.

b. Nelygstamoji žmogiškosios asmenybės vertė, žmogiškosios prigimties netobulumas ir žmogaus laisvės apsispręsti pagal savo sąžinį. — Kaip buvo savo laiku minėta, humanizmas sužadino žmoguje ir išegzaltavo jame du geidimus — laisvės ir viešpatavimo medžiagai, gamtai. Abudu geidimus atitinka žmogaus prigimtis ir yra teisėti. Bet, jei moderniosiose aplinkose laisvės geidimas reiškiasi vienašališku liberalizmu, vedančiu anarchyją, ir noras viešpatauti gamtai — vienašališku materializmu, pajungiančiu žmogų medžiagai ir mašinai, katalikiškoji pasaulis yra iškelia aikštyn priešingas koncepcijas, kurios išvengia vienašališkumo ir pavojingą perdėjimą.

Christianizmas yra atnešęs pasauliui dvi idėjas, kurios paskui buvo padėtos europiškiosios civilizacijos pagrindai: tai yra asmenybės ir laisvės idėjos. Christianizmas paskelbė nelygstamą žmogiškosios asmenybės vertę, dėl kurios ji negali būti paversta priemone kitam žmogui. Ir sykiu christianizmas paskelbė žmogaus laisvės apsispręsti pagal savo sąžinį balsą. Šituo atžvilgiu jis eina taip toli, kad laiko sąžinį balsą žmogui privalomai net tada, kai šita sąžinys objektyviai nėra teisingas. Christianizmas pripažįsta žmogui laisvę sekti savo sąžinį balsu, bet jis nepripažįsta, kad sąžinys yra laisva ta prasme, kad ji iš savęs nustato, kas yra gera ir kas yra bloga. Nei sąžinys indiferentiškumas, nei sąžinys arbitralumas principaliai negali būti katalikiškosios pasaulisros pripažintas. Principaliai žmogaus

s žin turi b ti dorinio d snio išraiška, nors faktiškai ir gali be kalt s suklysti.

Katalikiškoji pasaul ži ra, nelygstamai pripažindama žmogaus laisv pasekti savo s žine, kaipo dorinio d snio reiška, iš kitos pus s nepripaž sta žmogui nelygstamosios laisv s reikštis visuomen s gyvenime, nes tikroji laisv toli gražu n ra dar atsipalaidavimas nuo bet kuri s varž . Tik neskyrimas t dviej dalyk gal jo pagimdyti kraštutin liberalizm , vedanti prie visuomenin s anarchijos.

Katalikiškoji pasaul ži ra pripaž sta dievišk j visuomenin s valdžios autoriteto šaltin , bet sykiu teigia, kad šitas autoritetas iš savo prigimties yra palenktas doriniams d sniams. Jei tod l faktiškoji valdžia prasi lenkia su šit d sni reikalavimais, ji neišvengiamai praranda savo autori tet . Tokiu b du ir žmogaus laisv ir visuomeninis autoritetas, katalikiškosios pasaul ži ros supratimu, yra s lygojami dorini d sni išpildymu. Sykiu katalikiškoji pasaul ži ra paž sta žmogiškosios prigimties netobulum ir tod l jos atžvilgiu visados skelbia atsargumo reikal .

Akivaizdoje šit princip neranda pateisinimo ne tik nelygstamasis liberalizmas, bet ir nelygstamasis absoliutizmas totalitarini diktat r , kurios savo arbitraliuose sprendimuose laiko save niekuo neapribotomis, ir net tos demokratijos, kurios pretenduoja tur ti nelygstam j ir niekuo neapribot suverenum iš tautos malon s.

Valstyb s santvarkos atžvilgiu katalikiškoji pasaul ži ra skelbia, kad esminis dalykas yra ia ne valdymo forma, bet siekimas bendros gerov s ir prisilaikymas doros ir teis tumo princip . Kiekviena valdymo forma gali b ti gera ar bloga pagal tai, kaip ji šituos reikalavimus vykdo.

c. Organin visuomen s ir valstyb s santvarka, atitinkanti netobul žmogaus prigimt . — Katalikiškoji pasaul ži ra pripaž sta principaliai lygi žmogiškosios asmenyb s vert visiems žmon ms, bet sykiu ji rimtai paiso fakt , kad realiai kiekvienas individas yra skirtingas. Šito fakto akivaizdoje, katalikiškoji pasaul ži ra yra linkusi principaliai ginti organin ir hierarchin visuomen s santvark ir, esant visoms kitoms s lygoms lygioms, laikyti geriausia t valdymo form , kurioje tobuliausiai susiderina monarchinis, aristokratinis ir demokratinis pradai. Žinodama žmogaus prigimties netobulum , ji nereikalauja žmogui visiškos laisv s, o visuomenei — visiškos vienyb s. Jai vis d lto r pi, kad organiškoji visuomen s vienyb laiduot dauging dali vairum ir autonomiškum .

Modernusis pasaulis nesugeb jo suderinti asmens laisv s ir visuomeninio autoriteto tinkamoje pusiausvyroje ir tod l jis buvo pasmerktas svyruoti tarp anarchijos ir despotizmo. M s laikai kaip tik yra liudytojai, kaip demokratijos plaiosios laisv s, suprastos liberalistine prasme, yra staiga

kei iamos diktat riniu režimu, pagr stu beveik neribota prievarta. Štai prie ko prived antropocentrinio humanizmo užsimojimas nuteikti žmogui nelygstam j laisv .

d. Žmogus, kaip materialinio pasaulio valdytojas pagal dieviškuosius statymus. — Ne daugiau yra pasiseks, kaip mat me, humanizmo užsimojimas padaryti iš žmogaus tikr medžiagos ir gamtos valdov . Socialin ekonomin visuomen s sritis pri jo krizi , kuri katastrofiškumas savo didumu pralenk visa, k žmonija yra patyrusi šioje srityje. Tai v l yra vyk tod l, kad buvo pamiršti katalikiškosios pasaul ži ros principai, ir j vietoje iškelti kiti, vienašališkai klaidingi.

Katalikiškajai pasaul ži rai materialin gerov tegali b ti suprantama priemon s, bet ne nelygstamojo tikslo prasme. Jai yra svetimas bet kuris praktinis materializmas, kuris kokia nors materialin g ryb ima žmogaus tikslu. Juo labiau ji nesutinka su tuo ekonomizmu, kuris žmogaus gyvenimo sistemoje pripaž sta primat ekonominiam pradui. Katalikiškoji pasaul ži ra laiko naturaliniu ir tod l normaliu dalyku, kad žmogus siekia materialin s gerov s ir sigyja turto nuosavyb s pagrindais, bet ji visados reikalauja materialini reikal subordinacijos dvasiniams reikalams; kitaip tariant, ji materialines g rybes leidžia žmogui laikyti priemon mis, bet ne nepriklausomais tikslais.

Buržuazinis miesioniškumas, kuris, jei ne principialiai, tai bent psichologiškai pripaž sta primat ekonominiam pradui, yra labiau net priešingas katalikiškajai pasaul ži rai, negu bet kuriai kitai pasaul ži rai, nors faktiškai patys katalikai juo nusideda gana dažnai.

Katalikiškoji pasaul ži ra pripaž sta privatin nuosavyb , kaipo geriausiai tinkan i netobulai žmogaus prigim iai turt valdymo form , bet sykiu uždeda jai visuomenini funkcij , koriguodama individualistinius šitos prigimties polinkius. Tod l ji reikalauja ne privatin s nuosavyb s panaikinimo, bet organiško jos pertvarkymo ir jos valdymo, sutarian io su visuomen s reikalais ir su artimo teis mis. ia dar kart pasireiškia sintetinis šitos pasaul ži ros pob dis ir jos sugeb jimas realizuoti teorijoje priešybi harmonij .

Kaip matome, kiekvienoje gyvenimo srityje prieš principus, kurie buvo pad ti klaidingo išsivystymo pagrind išvykstanuoju punktu, katalikiškoji pasaul ži ra' sugeba pastatyti kitus teigiamus principus, kurie gal t krizi valandoje eiti išsivadavimo kelrodžiais. Šit teigiam j princip susekimas ir tikslus suformulavimas pareikalaut , žinoma, naujo darbo, rimto savo pob džiū ir plataus savo apimtimi. Šiuo atveju tegal jau padalyti vien kelet bendresni nurodym , kurie tur jo ne tiek išsemti teigiam j princip klausim , kiek pateikti kelet pavyzdži . Ogi ta krizi ir katastrof nuotaika, kurioje dabar žmonija gyvena, padaro šituos principus

priimtinesnius jos s monei, negu kada nors. Šit princip šviesoje tur t vykti civilizuoto pasaulio radikalaus atsinaujinimo darbas.

„Modernioji civilizacija, sako J. Maritain'as, yra labai nud v ti dra- bužiai, iš kuri negalima pasi ti nauj ; tegali b ti kalba vien apie visišk j , tarsi substancialin j perdirbim ; apie kult ros princip pakeitim , nes svarbu pasiekti kokyb s vyravimo kiekybei, darbo — pinigui, žmogiškojo prado — technikai, išminties — mokslui, bendros žmogišk j asmen tar- nybos — individualiniam užsigeidimui neribojamai pasipelnyti, arba eta- tistiniam neapr žtos galyb s viešpatavimui“ (L'Idéal historique d'une nou- velle Chrétienté, La Vie intellectuelle, T. XXXIII, 225 p.).

3. Didelis katalikiškosios pasaul ži ros paj gumas ir ideologinis katalik silpnumas

Pavyzdžiai teigiam j princip , kurie gal t ir tur t b ti pastatyti prieš krizin s ideologijos principus, gal jo jau aiškiai parodyti ideologini katalikiškosios pasaul ži ros paj gum . Kur gi gl di šito paj gumo šaknys?

a. Pastovus, bet visada gyvas, amžinas, bet nuolat atsinaujin s christianizmas, kaip katalikiškosios pasaul ži ros branduolys. — Vis pirma tvirt nepajudinam j katalikiškosios pasaul ži ros bran- duol sudaro dogmin Katalik Bažny ios doktrina, kuri yra ne kas kita, kaip integralinis christianizmas. „Christianizmas, sako L. Ollé-Laprune, nenaikina nieko, bet jis visk apima ir visam kam vyrauja. Drauge su christianizmu mes turime visus žmogiškojo proto tur- tus ir dar kažk viršaus. Drauge su christianizmu mes turime visas žmo- giškosios s žin s versmes ir dar kažk viršaus.. Mes neprarandame nieko iš to, kas priklauso žmogui su jo žmogišk ja prigimtimi; mes j turime be priemaiš ir sykiu mes turime dar kažk viršaus“ (Les Sources de la paix intellectuelle, Paris 1920, 40 p.). Trumpai tariant, christianizme mes turi- me pilnutin žmogišk j realyb , ir drauge su j ja — pilnutin ties .

Be to, christianizme mes randame ypating tiesos traktavimo b d . „Christianizme, sako tas pats L. Ollé-Laprune, tiesa n ra nei kintama nei nejudoma. Jinai yra pastovi ir sykiu gyva. Katalikiškojoje Bažny- ioje, kuri viena palaiko integralin christianizm , dogmin s aptartys, griež- tai tikslios, apsaugoja ties nuo fantazijos, nuo iliuzijos, nuo klaidos, ir tvirtai nustatyta formula turi nekintam didyb , autoritet , kur sud ž- ta visos pastangos. Ir tuo pa iu laiku tiesa turi visada aktyvin galyb , gy- vybin paj gum , kuris nuolatai atsinaujina ir drauge su savimi atnaujina visa“ (T. p. 41 p.).

Ollé-Laprune su ypatingu entuziazmu sugretina du faktų: iš vienos pus s šalia, arba anapus christianizmo n ra nieko pastovaus, tvirto ir ne-

kintamo, o iš antros pusės christianizmas pasižymi niekadais neišreiškiamais jaunatviškais ir neišsenkama atsinaujinimo galia. (T. p. 71 p.). Tai yra gyvos tiesos ypatybės, kuri sykiu yra ir amžina ir visados jauna. Šita christianizmo tiesa katalikiškojoje pasaulyje yra tarsi vien gyvingas branduolys, aplink kurį susiformuoja, integralinio sintetizmo priemomis, periferiniais koncepcijomis, turinčios atitikti gyvenamo laiko ir vietos reikalavimus. Šita prasme katalikiškoji pasaulyje yra bandymas sutelktinomis pastangomis realizuoti konkretinai laiko ir vietos aplinkybėse organiškesnį specialų mokslų, filosofijos ir teologijos sintezę, turinčią savo branduolius christianizmo tiesas.

vairiais laikais ir vairiuose kraštuose su vairiu atsidėjimu ir vairiu su kmingumu katalikai dirba šitą niekadais nebaigiamą ir visados pasiliekančią iš dalies pasiryžimą ir užsimojimą srityje darbe. Bet, jei potencialinis katalikiškosios pasaulyje rosių pastangų yra labai didelis, tai faktiškas ideologinis katalikiškųjų pastangų dažnai esti labai menkas, kartais net atvirkščias pirmajam.

b. Dvasinio lobio pasiturėjimo pavojai. — Godefroid Kurth'as, rašydamas apie senovės dvasinio lobyno atgimimą Vakarų Europoje ryšium su Renesansu, pareiškia labai reikšmingą idėją, kad kiekvienas lobynas, ar bus jis materialinis ar intelektualinis, teikia pavojų (L' Eglise aux tournants de l'histoire). Labai lengva palinkti į garbinti ir branginti dalyką paties ir pamiršti, kad jis, t. y. tas lobynas, tarsi vien priemonė arba rankis. Silpnosios dvasios apsvaigsta, juo pasitvirtinamos, ir nesugeba pakelti nei džiaugsmo, kurio jis teikia, nei pareigų, kurių jis uždeda.

Nors G. Kurth'as savo pasakymą taikė intelektualiam ir estetiniam turto, atėjusiam katalikiškajai Europai naują amžių pradžioje, vis dėlto šis pasakymas gali būti plačiau suprantamas ir taikomas. Katalikiškoji pasaulyje yra labai didelis intelektualinis lobynas, kuris ateina katalikams paveldėjimo keliu iš pirmųjų kartų. Nauja karta, kuri nėra dalyvavusi šito intelektualinio turto sudaryme, dažnai prisiima į pasyviai besupratimo viso jo gilaus ir plataus turinio ir aktualaus reikšmingumo. Tokie žmonės, žinoma, negali šito turto nei tinkamai branginti nei tinkamai jį panaudoti naujiems laimėjimams. Kiti brangina jį šykštuoliškai, kaip nepajudinamą stab ir pamiršta, kad katalikiškoji pasaulyje nėra kažkas sustingusio ir negalintio nei prisitaikyti prie naujų aplinkybių nei daryti savo išsivystyme naujos pažangos. Jei Katalikiška Bažnyčia pripažįsta savo dogminis doktrinos išsivystymą, tai „katalikiškosios pasaulyje rosių, suprantamos nurodyta anksčiau prasme, išsivystymas, tobulėjimas, prisitaikymas prie naujų gyvenimo aplinkybių, kaip tinkamas atsakymas naujas gyvenimo statomas problemas, niekad negali būti apribotas vienais kuriais laimėjimais. Šiaip ar taip katalikai arba tinkamai nebrangina katalikiš-

kosios pasaul ži ros, arba neišmintingai j brangina, nesugeb dami sykiu išnaudoti ir jos amžinumo ir jos aktualumo kiekvienam laikui ir kiekvienam kraštui.

c. Ideologinis katalik nerangumas moderni j krizini ideologij akivaizdoje. — Pasitur jimas integraline pasaul ži ra be tikt nuopeln ir be aktyviosios iniciatyvos išvysto katalikuose tam tikt intelektualini nerangum , kuris kliudo jiems savo laiku pasireikšti ideologine kryba ir prieš moderni j vienašališk doktrin pastatyti savo integralin doktrin , prieš laikin ideal pastatyti amžin j ideal , pritaikyt laiko ir vietos aplinkyb ms. Jei yra suprantama ir nat ralu, kad Šv. Sostas neskuba tarti savo autoritetingo, kartais dogmiškos reikšm s žodžio, tai yra visai nepateisinama, kad katalikai prisilaiko tos pa ios taktikos katalikiškosios pasaul ži ros periferiniame išvystyme ir jos pritaikyme momento reikalams, t. y. jos panaudojime aktualiosioms problemoms spr sti. Tuo pa u jie užleidžia iniciatyv krizin ms ideologijoms ir savo apsilaidimu kaip tik šioms pastarosioms patarnauja.

„Mums katalikams, sako J. Maritain'as, b t pravartu atpildyti ilg laik , apverktinai prarast . Kiek dalyk b t susid j kitaip, jei, pavyzdžiui, prieš septyniasdešimt met koks nors šv. Tomo mokinys b t paraš s apie kapital tok pat sprendžiam j, bet pagr st kitais principais, veikal , kok kad yra paraš s Marksas? Deja, m s principai miega, o klaida budi, veikli ir šauni. Kitur mums teko kalb ti apie pasibais tin katalikiškojo pasaulio nesidom jim Leono XIII sp jimais d l socialinio klausimo“ (Religion et culture, 50—51 p.). Tai teikia Maritain'ui prog kalb ti apie vaidmen sukeitim „pasaulio teatre“ (theatrum mundi). „Netr ko, sako jisai, toki didži j žmoni sp jim (d l socialin s netvarkos), kaip visada ištikimo kataliko Ozanamo, arba iškrikusio kataliko Lamennais. Vargš ir nuskriaust j apsauga, teisyb s, taikos ir laisv s r -pinimas, grumtyn s prieš pinigų despotizm , prieš k no ir sielos pavergim ekonominiems interesams. — štai krikš ioniškieji vaidmenys, apleisti nerangume. Tie, kurie juos sikink , buvo krikš ionies vardo priešai“ (T. p. 104 p.). Apskritai galimu b t priskaityti labai daug katalik neatlikt uždavinii ir apleist sri i . Yra tam, žinoma, ir moralini priežas i , bet bene pirmojoje vietoje eina katalik intelektualinis nerangumas, kuris neleidžia jiems savo laiku pamatyti tikrov katalikiškosios pasaul ži ros švie-soje ir padaryti iš to praktinio pob džio išvadas.

d. Konservatyvinis katalik palinkimas istorines lytis palaikyti nelygstamosiomis tiesos išraiškomis. — Bet ne tik intelektualinis nerangumas neleidžia katalikams stov ti ideologin je .aukštumoje. Jie pasižymi ne tik sveiku konservatyvumu, kuris apsaugoja nuo nepateisnam pavojing eksperiment , bet ir tuo perd tu konservatizmu.

kuris veria teikti nelygstamosios vertės signalą jusioms gyvenime lytims, iš savo esmės laikinoms ir praeinančioms. Eidami dvasinės inercijos linkme, katalikai dažnai yra linkę dogmatizuoti ir tai, kas nieko bendro su dogmomis neturi. Tokiu atveju konservatizmas padaro jiems blogą patarnavimą: jis stabdo pažangą, kompromituoja katalikiškąjį pasaulį ir ruošia jai visai neužsitamauti smagi.

L. Oll-Laprune kaltina ignorancija katalikus, painiojančius Bažnyčią su vietinėmis ir laikinėmis lytimis, kuriomis apsisvelka visuomenės, bandydamos realizuoti jos dvasią šitose lytyse. „Turime suprasti, sako jisai, kad joks amžius neapima viso christianizmo, realizuodamas jį savo būduose mstyti, jausti, valioti ir veikti. Nei ketvirtasis šimtmetis, nei trylikto, nei septyniolikto nebuvo permąstę krikščioniškai (55 p.)... Jei žvelgiama istorijai, matoma, kiek drabužių christianizmas yra jau sudėjęs nuo savo atsiradimo. Kai Romos imperija buvo tapusi (56 p.) krikščioniška, galima buvo manyti, kad Bažnyčia identifikuojama su imperija. Imperija vis dėlto išnyko, o Bažnyčia nenustojo gyvavusi ir ji tapo net gyvenimo pradai, kuris vadovavo, kartais regimai, kartais neregimai, evoliucijai, iš kur išriedėjo nauja civilizacija. Trylikto amžiuje jos veikalas rodėsi atbaigtas; naujas menas, nauja filosofija, literatūra, naujas politinis ir socialinis stovis, viskas, žodžiu tariant, buvo naujai atkurta ir visa tai tiek rodėsi susieta su christianizmu, kad niekas nebūt galėjęs manyti, kad visa tai būtų galėję išnykti neišnykstant pačiam christianizmui... Kiekviena naujovė rodėsi pavojumi ir pražūtimi. Ir vis dėlto viduriniai amžiai yra praję. Drabužiai buvo suplėšyti, ir kokių skausmingų būdų ir kokių baisių sukretų aplinkybės! Christianizmas ir toliau patvėrė. Septyniolikto šimtmetis mat spinduliuojant katalikiškąjį renesansą. Bet jis savo ruožtu turėjo savo pavidolą, kuris buvo paruošęs (57 p.) naują pakeitimą, ypatingai gilią“ (Les Sources de la pensée intellectuelle, 55–58 p.).

Šitos evoliucijos esmę L. Oll-Laprune paaiškina šitokiu būdu: „Iš tikrųjų christianizmas ne gauna, bet duoda; jis neieško drabužių, kurie jam būtų reikalingi, bet teikia visuomenėms, kaip ir individams, principą, pagal kurį jos formuojasi; tikrai sakant, jis ne prisitaiko prie dalykų, bet juos sau priderina, juos gaivindamas ir juos transformuodamas. Tuo būdu jis nuolat kuria. Ir atėjus momentui, kai gyvenimas ima eiti kita linkme ir pasigenda naujlybių, senosios lytys, kaip tik taip galingos, nebepatenkina gyvenimo reikalavimų: gyvybė yra iš jų pasitraukusi. Bet tuomet kas nors tampa matyti patį christianizmą, pamiršdamas, kad jis suskanta iš naujo dirbti savo darbą; kas sustotų vietoje, prisirišęs prie šešiolikto amžiaus, garbint stambesnę dorybę“ (T. p. 59 p.). Šiais visuotinėmis naujlybių lūžimais laikais katalikams ypač pravartu suprasti šitas reikšmingas tiesas. Kiek būtų išvengta vingiavimo, nereikalingų kovų, energijos eikvojimo neproduktyviam spiriojimuisi ir kiek galėtų padidinti krikščioniškosios pastangos!

4. Prideramas katalik nusistatymas dabarties krizi atžvilgiu

Iki šiolei yra paaišk j trys dalykai: pirma, pasaulis ken ia nuo krizini ideologij ; antra, katalikai pasituri pilnutine sintetine pasaul ži ra, kuri gal t neutralizuoti krizini ideologij nelemt reikšm , ir, tre ia, katalikai dažnai per daug yra paskend ideologiniame nerangume ir ne stengia parodyti nei pakankamos iniciatyvos nei pakankamo k rybiškumo sprendžiant aktuali sias gyvenimo problemas. Tokiose aplinkyb se labiau, negu pravartu, kalb ti apie ideologines katalik pareigas.

a. Pareiga pažinti vis ties ir j visur nelygstamai palaikyti.

— Dažniausiai nelaim yra ne tai, kad žmon s visai nemato tiesos, bet tai, kad jos nemato visos ir n ra link jos palaikyti visomis savo paj gomis. Tai, kas buvo pasakyta apie katalikišk j pasaul ži r , rodo, kad katalikai turi pareig pripažinti vis , arba integralin ties ir j objektyviai paliudyti savo nusistatymu, darbais, siekimais. „Tikrai katalikiškas darbas, sako J. Maritain'as, yra visur palaikyti ties “ (Religion et culture, 67 p.). Nelygstamasis objektyvumas yra tikrai katalikiška doryb , kad ir toli gražu ne vis katalik praktikuojama.

Kiek kart katalikai gal t nuraminti visuomenin s kovos aistras, jei su visu universaliu objektyvumu stengt si nušviesti aktualias gyvenimo problemas integralinio sintetizmo šviesoje! Kiek galima b t išvengti nereikaling blaškymusi, ideologinio vingiavimo, m tymosi iš vienos kraštutinyb s kit ! Katalik ideologin akcija itin svarbi b t ideologini krizi laikais, kai amžin id j branduolys tur t laiduoti pastovi , viena tiesia linija einan i pažang . Tuo tarpu patys katalikai labai dažnai pasiduoda vienai iš dviej kraštutinybi : arba sykiu su laiko švytuokle blaškosi tarp dienos naujien arba, eidami konservatyvin s inercijos linkme, ideologiškai sustingsta drauge su atgyventomis gyvenimo lytimis.

b. Pareiga atsipalaiduoti nuo ekskliuzyvini savo vietos ir laiko prietar . — Katalikai yra savo laiko, savo vietos gyvenimo dalyviai. Jie yra organiškai jungti aplinkos gyvenim . Bet šitame organiškajame j susišiejime su aplinkiniu pasauliu dažnai gl di ir stipryb s, ir silpnyb s šaltinis. Per savo organišk j s ryš su gyvenimu jie tur t šit gyvenim veikti, j lenkti katalikiškosios pasaul žiuos kryptimi, j christianizuoti savo principais, savo pavyzdžiu, savo idealais. Tuo tarpu katalikai pernelyg dažnai skendi savo ras s, savo tautyb s, savo valstyb s, savo klas s, savo luomo ar profesijos ekskliuzyviniuose interesuose, siaurose paži rose, prietaruose. Tada jie tampa nekritiškais savo laiko ir vietos gyvenimo dalyviais ir sustingusi gyvenimo ly i palaikytojais. Ir ras , ir tautyb , ir valstyb , ir klas , ir luomas, ir profesija, ir kiti panaš s da-

lykai turi savo buvimo racij ir savo prigimtines teises tinkamoje srityje. Bet visa tai turi b ti imama organiškajame katalikiškiosios pasaul ži ros s ryšyje ir katalikiškojo universalumo šviesoje.

Iš ia plaukia antra ideologiln katalik pareiga: privalu atsipalaiduoti nuo bet kurio ekskliuzyvizmo, nuo bei kurios vienašališkos inercijos, nuo bet kuri prietar , susijusi su laiko ar vietos aplinkyb mis. Šita pareiga itin yra svarbi krizi laikais, kai nedera ekskliuzyviniu prisirišimu prie kokio nors vienašališkumo kliudyti racionaliam kriz s išsprendimui pagr stos pažangos linkme.

c. Reikalas daryti skirtum tarp amžin ties ir laikini j pasireiškimo ly i žmogiškojoje visuomen je. — Atsipalaidavus nuo ekskliuzyviniu nusistatymo ir siaur paži r , svarbu toliau tur ti aišk žvilgsn racionalios, sintetin s ir nuolatai atsinaujinan ios pažangos ypatybes. L. Oll -Laprune kalba apie „aplinkybinius drabu žius“ (vêtement de circonstance), kuriais vairose aplinkyb se apselvka krikš ioniškosios civilizacijos substancija, o Maritain'as kalba apie itin didel istorini krizi momentais pavoj vienaprasmiškai suprasti amžinuosius principus. „Nor dami paneigti ar ginti pastovius, bet analoginius žmogiškosios tvarkos principus, sako jisai, mes esame savaime link juos jungti su tam tikra faktišk ja tvarka, kuri yra nykstama, arba nyksta, arba net kartais yra jau seniai išnykusi“ (Du régime temporel et de la liberté. 128 p.). Tokiu atveju, to paties autoriaus teigimu, svarbu pakilti savo mintimi viršum gyvenamojo laiko, kad galima b t j v l nusileisti ir sykiu prideramai respektuoti ir tai, kas amžina, ir tai, kas kintama. Katalikams nevalia pamesti iš aki amžinojo prado laiko naudai, nei prarasti realaus laikini dalyk pajautimo amžinyb s naudai; jiems privalu sugeb ti skirti amžin sias tiesas nuo j laikini pasireiškimo ly i ir šiaip jau nuo dalyk , neturin i principin s reikšm s.

Pagal tai, kaip katalikai nusistato šituo klausimu, galima skirti vadinamuosius dešin s, kair s ir centro katalikus. Dešin s katalikai, pasižvm konservatyviniu pob džiu, yra link dogmatizuoti susidariusias gyvenimo lytis. Prie kiekvienos naujos pažangos jie prieina su atsargumu, kuris charakterizuoja naujos dogmos paskelbim , o kiekvien senos gyvenimo lyties pakeitim yra link ži r ti, kaipo heretin užsimojim . Bet jie pamiršta, kad katalikiškoji pasaul ži ra toli gražu n ra viena tik dogmatika; kad krikš ioniškoji civilizacija gali reikštis vairiomis lytimis ir kad sustingimas išgyventose lytyse yra didžiausias pavojus katolicizmui. Jei katalikai nesugeba vaidinti aktualios rol s visose gyvenimo aplinkyb se, faktiškai jie išsibraukia iš gyvenimo ir sykiu kompromituoja katolicizm , už kur jie taip nes moningai kovoja.

Kair s katalikai, pasižvm nepastoviu pob džiu, per daug yra link at-

sižvelgti laiko reikalavimus ir sikinkyti naujas gyvenimo lytis be reikiamo kritiškumo ir atsargumo. Tai kita kraštutinyb, kuri gali būti lygiai kenksminga katalicizmui, kaip ir pirmoji, kai ji kompromituoja katalicizmo universalumą jo per dideliu pajungimu laiko reikalams ir vienašališkiems šikiams. Daugiausia daviniai išvengti vienašališkumo turi tie katalikai, kuriuos, pagal jų temperamentą, galima būtų pavadinti centro katalikais. Tačiau tokiu atveju būtų klaidinga suprasti centrą mechaniskai parinkto vidurio prasme. Centrinis nusistatymas yra nusistatymas sintetinai pažangus, organiškai jungiantis amžinuosius principus su laiko reikalavimais, teigiamas tradicijas — su nuolatai gyva pažangos iniciatyva. Kiek galėtų laimėti katalikai ir sykiu su jais katalicizmas, jei jie iš tikro būtų visada šitaip suprantamo centro žmonės!

d. Reikalas integruoti vienašališkas modernias (revoliucijos ir kontrrevoliucijos) idėjas katalikiškojoje sintezėje ir apsaugoti tuo būdu laimėtą ir apvalytą dvasines vertybes nuo išsigimimo kriziniame išsivystyme. — Pagaliau, prieš katalikų svarbią ideologinę pareigą priklauso modernią idėjų integravimą katalikiškojoje sintezėje. Ką tai reiškia, gerai nusako jau ne kartą minėtasis L. Ollé-Laprune, kalbėdamas apie Katalikų Bažnyčią. „Tai, sako jisai, ką Bažnyčia atmeta moderniojoje idėjoje, yra tai, kas ją perdeda, arba padaro ją klaidingą, arba šiaipjau ją tuo ar kitu būdu gadina. Atvirkščiai, tai, kas yra idėjoje tikro, ką ji turi savyje gero, teisingo, vaisingo, Bažnyčia prisiima, arba, tikriaus pasakius, Bažnyčia žymiai anksčiau prieš šitą moderninį prasiveržimą buvo turėjusi savyje sėklos pavidalą“ (O. c. 72—73 p.). Tai, ką čia sakoma apie Katalikų Bažnyčią, dar didesniame laipsnyje tinka pasakyti apie katalikišką pasaulį, nes ši pastaroji, turėdama savo branduoliu dogminą Bažnyčios doktriną, savo periferiniame sintezėje gali anksčiau ir greičiau reaguoti aktualias laiko problemas.

Šita prasme reikšmingas yra šis Maritain'o teigimas, padarytas ryšium su tuo, ko katalikai galėtų pasimokyti iš Gandhi: „Esminis krikščioniškojo dinamizmo dvasinis yra savintis, apvalantis, tai, kas yra pasakyta tiesos bet kuriame žmonių gyvenamame kampelyje“ (Du régime etc. 197 p.). — Jei su panašiu nusistatymu imtume anksčiau nusakytuosius krizinio išsivystymo tarpinius vaizdus, tai kiekviename iš jų galėtume rasti tiesos dalelę, kuri galėtų būti glaudžiai ir visuotinai katalikiškosios pasauliui sintezė. Šituo atžvilgiu nei revoliucinis nei kontrrevoliucinis tarpinis nesudaro išimties. Joseph Serre pasakytų, kad katalikiškajai pasauliui priklauso „visos“ idėjos, suprantant jas teigiamąją prasme ir ryšium su visomis kitomis teigiamosiomis idėjomis. (Plg.: „Juo plačiau, juo prie tiesos artiau. Kaunas 1934, 7 p.).

Sykiu yra labai charakteringa tai, kad moderni j id j integravimas katalikišk j sintez drauge yra amžiams apsaugojimas to, kas jose yra teigiamo ir vaisingo. „Mums privalu, sako Maritain'as, gelb ti tas vertybes ir tiesas, kurios yra m s amžiaus išsyk ir laim tos ir sukompromituotos, — gelb ti kaip tik tuo laiku, kai klaidos, kurios jas yra graužusios, yra pasta iusios jas praž ties pavoj “ (L'Idéal historique d'une nouvelle chrétienté. La Vie Intellectuelle, T. XXXIII, 192 p.). Ir labiausiai steb tina yra ia tai, kad katalikiškoji pasaul ži ra dažnai ima ginti apvalytas nuo pagonišk apaug id jas, kurios buvo iškeltos kovoje su katolicizmu, kaip j griaujan ios. Liberalizmas, demokratizmas ir socializmas nemaža iškl id j , nukreipt prieš Katalik Bažny i ir tur jusi griauti krikšionišk j civilizacij . Dabar, kai šitos id jos savo kriziniame išsivystyme prived prie priešing rezultat , kuriuose susidar paneigianti jas santvarka, katalikiškoji pasaul ži ra ir sykiu katalikai uoliausiai gina tai, kas šitose id jose yra teisingo. Pakanka imti pavyzdžiu, kad ir asmens laisv . Katalikiškoji pasaul ži ra gina šit id j kitokioje ideologin je perspektyvoje ir kitokioje organiškojoje visumoje, kaip kad tai dar sumin tieji vienašališkieji s j - džiai, bet faktas yra tai, kad ne šitie s j džiai, bet katalikiškoji ideologija amžiams apsaugoja laim t ir sykiu sukompromituot id j , nes šitos id jos branduolys visados buvo gyvas christianizme.

Nusakytasis moderni j id j integravimas katalikiškojoje sintez je yra iš tikro katalikiškiausias b das reaguoti laiko dvasi . Tai, k ia galima b t apgailestauti, yra tasai sistemingas pav lavimas, kuriuo katalikai beveik visada nusideda. Psichologiškai tai galima aiškinti katalik palinkimu konservatyvin ir atsarg veikimo b d . Bet išaiškinimas n ra dar pateisinimas. Nejaugi tam, kad katalikai gal t integruoti savo sintez kuri vaising id j , neišvengiamas yra krizinis jos išsivystymas iki jos išsigimimo savo priešginyb , kad tik tada katalikai gal t pasinaudoti pamokymu a contrario? Rodos, b t ir katalikams ir visam pasauliui naudinguiau, kad katalikai reikšt daugiau k rybin s iniciatyvos ir daryt nauj periferini sintezi savo pasaul ži roje anks iau, negu krizin s ideologijos priveda pasaul prie katastrofos. Juk už šitas katastrofas neša atsakomyb ir katalikai jau vien dl savo apsilaidimo. Tai tam tikrame laipsnyje katalik peccata per omissionem. Atsipalaidavimas nuo ideologin s inercijos, dr sesn k rybin iniciatyva ir sintetinis universalumas gal t radikaliai pakeisti katalik Vaidmen pasaulyje ir šitam vaidmeniui suteikti didel reikšmingum .

Katalikiškosios pasaul žiuros aktualizavimo problema

Kokia gali b ti praktin išvada iš vis padaryt anks iau konstatavim ? — Matome iš vienos pus s paskendus intelektualin je ir moralin je anarchijoje modern j pasaul , atkritusi nuo christianizmo tiesos; iš kitos pus s — katalikiškosios pasaul ži ros lobyn , kuriame galima rasti visa, kas yra reikalinga pasauliui išgelb ti iš ideologin s anarchijos. Bet tie, kurie yra šito lobyno valdytojai ir laikytojai, toli gražu ne visados stengia šit kapital ekspluatuoti ir dauginti su nauda visai žmonijai. Jie dažnai arba per mažai vertina šit lobyn ideologiniu atžvilgiu ir nebrangina jo, kaip priemon s naujiems laim jimams, arba sustingsta šykštuoliškajame savo lobyno saugojime, taip pat nemok dami jo tinkamai panaudoti. Ir vienu ir antru atveju jie prideramai neina apaštalavimo misijos, jiems Išganytojo užd tos.

Iki nauj j amži jie jo šitos misijos pareigas, per daug pasitik dami išviršin mis priemon mis. Kaip tik tod l susidariusi viduriniais amžiais krikš ioniškoji civilizacija suprovokavo antropocentrinio humanizmo reakcij . Dabar, kai pasaulio subarbar jimas yra pasiek s pasibais tino laipsnio, kyla pasaulio rechristianizacijos problema. Šitam tikslui senos išviršin s priemon s, kuriomis naudojosi vidurini amži krikš ioniškoji civilizacija, yra nepriimtinos jau tik tod l, kad jos yra istorijos galutinai pasmerktos, nekalbant jau apie j principin ydingum .

J. Maritain'as visai teisingai teigia, kad krikš ioniški tikslai tik tada tegali b ti pasiekti, jei yra veikiama prideramu krikš ionims b du. Tod l jis kalba apie „priemoni svarinim “. Viena iš toki tikrai krikš ionišk priemoni pasauliui rechristianizuoti yra katalikiškoji akcija, Šv. T vo Pijaus XI aptarta, kaip „katalik psaulie i dalyvavimas hierarchiniame apaštalavime“ (Katalik Akcija. Liet. Kat. Veikimo Centro leidinys. Kaunas 1933, 7 p.). Šis pasaulinio masto katalikiškasis s j dis, puikiai atitink s dinamin laiko dvasi ir nukreiptas prieš visas moderniojo pasaulio žaizdas, gal t pakeisti pasaulio veid , jei katalikai tikrai atsid t jam su reikiamu uolumu. Deja, tokio uolumo katalikai iki šiolei dar n ra parod , ypa pas mus Lietuvoje. Šiam reikalui katalikams dar gerokai tr ksta dinaminio aktyvumo, ideologinio susipratimo ir k rybinio nusistatymo.

Kad katalikiškoji akcija gal t atsistoti tinkamoje aukštumoje, reikalinga laim ti vis eil s lyg ir pirmoje eil je — aktualizuoti katalikišk j pasaul ži r katalik visuomen s s mon je ir gyvenime. Tam reikia, b tent: pirma, sudaryti intelektualini darbinink elit , kuris sugeb t kiekvienu laiku išpl sti katalikišk j sintez aktualias momento problemas; antra, šit sintez išugdyti aktyviojoje katalikiškosios visuomen s s mo-

n j ; tre ia, šit s mon padaryti spinduliuojan i laisvo apaštalavimo priemonis vis pasaul , kad šis gal t laim ti taik , rimt ir tvark . Kaip to pasiekti, — štai nauja problema, kuri tur t išspr sti katalikiškoji pedagogika, kiek ji susir pint žmoni paruošimu katalikiškajai akcijai.